БҮХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

Бурят-Монголой ҮНЭН

КПСС-эй Бурят-Монголой обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй, КПСС-эй Улан-Удын горкомой орган.

№ 60 (8586) МАРТЫН 12 СРЕДА 1958 он

Сэн 20 мүнгэн

Мартын 16-да СССР-эй Верховно Соведтэ һунгаха үдэр

Коммунистнууд болон партийнабэшэ хүнүүдэй хамтадаа дэбжүүлһэн кандидадуудта бултадаа дуугаа үгэе!

Культурно-гэгээрэлэй эмхи зургаануудые харалга

Мүнөө үедэ республика доторнай культурно-гэгээрэлэй эмхи зургаануудай хүдэлмэриие нийтын зүгһөө харалга боложо байна. Культурын байшан, клуб, библиотекэ, культбазанууд болон культурын бусад эмхи зургаануудай хүдэлмэриие саашадань һайжаруулха хэрэгтэ энэ хэмжээ-ябуулга тон ехэ удхашанартай байһаниинь элитэ.

Түнхэнэй, Яруунын, Мухаршэбэрэй болон бусад зарим аймагуудта энэ харалга эмхитэйгээр эхилэнхэй. Түнхэнэй аймагта тусгаар комисси байгуулагдаад, культурно-гэгээрэлэй эмхи зургаануудай хүдэлмэриие шалгажа үзэхэ түсэб табигдаһан байгаа. Комиссиин гэшүүн бүхэндэ тосхонууд даалгагданхай. Аймагай культурын таһаг клуб, библиотекэ, культбазануудые даагшадай, киногой хүдэлмэрилэгшэдэй суглаа хэжэ, харалгые үнгэргэхэ тушаа заабари үгөө һэн. Гадна, киногой хүдэлмэрилэгшэд энэ суглаан дээрэ СССР-эй Верховно Соведэй һунгалтын үдэр — мартын 16 хүрэтэр кварталайнгаа түсэб дүүргэхэбди гэжэ уялга абаһан байгаа. Энэ уялгаяа тэдэнэр мүнөө амжалтатайгаар дүүргэжэ байнхай. Январь, февраль һарын туршада клуб, библиотекэнүүдые даагшанар хэжэ байһан ажал тухайгаа урад зоной урда тоосоһон байгаа. Тэрээнтэй хамта культурно-гэгээрэлэй эмхи зургаануудай хүдэлмэри һайжаруулха тушаа ажалшад һанамжа, дурадхалнуудаа оруулна. Тэндэ март, апрель һарануудта урануудай самодеятельностиин харалга болохонь. Культурын эмхи зургаануудые харалгын үедэ Моондын, Тураанай, Тоорын хүдөөгэй клубууд, аймагай Культурын байшан хүдэлмэреэ илангаяа һайжаруулаа. СССР-эй Верховно Соведэй һунгалтада бэлэдхэлтэй, «Колхозно байгуулалтые улам саашадань хүгжөөхэ, МТС-үүдые хубилгаха тухай» КПСС-эй ЦК-гэй Пленумэй тогтоолые зүбшэн хэлсэлгэтэй нягта холбоотойгоор тэндэхи культурын эмхи зургаанууд хүдэлмэреэ ябуулна. Үнгэргэгдэжэ байһан харалгада Түнхэнэй колхозуудай правленинүүд, партийна, советскэ, комсомольско организацинууд эдэбхитэйгээр хабаадалсажа байнхай.

Клуб, библиотекэнүүдые харалга гансал суглаа хэһээр хизаарлажа огто болохогүй. Энэ үедэ культурын эмхи зургаануудые хэрэгтэй түхеэрэлгэнүүдээрнь хангаха шухала. Саяхан Яруунын аймагай Тэнгэрибэ тосхоной ажалшадай суглаан боложо, клуб, библиотекые даагшадай, киномеханигай тоосоон тэндэ хэлсэгдэбэ. Суглаанда хабаадагшад комсомолшуудай воскресник эмхидхэжэ, клубые заһабарилха, түлеэ асарха, хамтынгаа хүсөөр киногой будка бариха гэжэ шиидхэбэ. Мүн культурна хэрэгсэлнүүдээр клуб, библиотекые хангахыень тэндэхи Коминтернын нэрэмжэтэ колхоздо дурадхаа.

Гэхэтэй хамта, зарим газарта культурын эмхи зургаануудые харалга хангалтагүйгөөр ябуулагдажа, энэ шухала хэмжээ-ябуулгада анхарал үшөөл багаар табигдана. Закаменай, Зэдын, Кяхтын аймагуудта бүри һая болотор клуб, библиотекэ, культбазануудай хүдэлмэриие шалгаха талаар мүртэй юумэ хэнгүй байшоо.

Манай хүдөө бэшэгшэ нүхэр Б. Дашиев Закаменһаа иигэжэ мэдээсэнэ: «Томодхогдоһон «Коммунизмын зам» колхоздо хүдөөгэй хоёр клуб, хоёр библиотекэ, нэгэ киноустановко, хэдэн культбаза бии нэрэтэй аад, тон муугаар хүдэлнэ. Илангаяа уранһайханай самодеятельностиин кружогуудай хүдэлмэридэ ямаршье туһаламжа үзүүлэгдэнэгүй». Мүнөө культурын эмхи зургаануудые харалгын үедэ иимэ дутуу дундануудзайсуулагдажа, хүдэлмэринь һайжаруулагдаха ёһотой байгаа ха юм. Тус харалгын нэгэ гол зорилгонь хадаа культбазануудай хүдэлмэриие улам һайжаруулха ёһотой. Гэбэшье, Закаменай аймагай «40 лет Октября», «Родина», XX партсъездын нэрэмжэтэ, «Коммунизмын зам» колхозуудай фермэнүүд дээгүүрхи культбазанууд хангалтагүйгөөр хүдэлнэ. Иимэ байдалтай аймагай культурын таһаг (даагшань нүхэр Цыбиков) эбсэшэнхэй байха юм.

Культурно-гэгээрэлэй эмхи зургаанууд хүдэлмэреэ ажабайдалтай нягта холбоотойгоор ябуулха ёһотой гэжэ манай парти заадаг. Хүдөө нютагуудта колхоз, совхозой ажал хүдэлмэриие хараадаа абажа хүдэлдэг культурын эмхи зургаанууд яһала олон болонхой. Мүнөө үедэ бүхы советскэ араднай «Колхозно байгуулалтые улам саашадань хүгжөөхэ, машинно-тракторна станцинуудые хубилгаха тухай» партиин Центральна Комитедэй февральска Пленумэй тогтоолтой угаа ехэ эдэбхи үүсхэлтэйгээр танилсажа байна. Клуб, библиотекэ, культурын бэшэшье эмхи зургаануудай шухалын шухала зорилго юуб гэхэдэ, энэ түүхэтэ тогтоол тушаа харуулан ойлгуулха агитаци хэхэ, колхозно байгуулалтын хүгжэлые харуулһан диаграмма, стенд, выставкэ эмхидхэхэ, зондо элидхэл, лекци, хөөрэлдөө хэхэ зэргэтэй.

Культурын хүдэлмэрилэгшэд! Соёл гэгээрэлэй эмхи зургаануудай харалгые эмхитэйгээр үнгэргэжэ, ажал хүдэлмэриень эрхим һайн болгохо гээшэ Танай хүндэтэ зорилго мүн.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

Албанһаа гараһан генерал-полковник О. И. Городовиковто Советскэ Союзай Геройн нэрэзэргэ олгохо тухай

СССР-эй Зэбсэгтэ хүсэнүүдые байгуулха, манай Эхэ ороной дайсадһаа Совет гүрэниие хамгаалха хэрэгтэ элитэ ехэ габьяатай байһанайнь түлөө, мүн байлдаануудта баатаршалга харуулһанайнь түлөө албанһаа гараһан генерал-полковник **Городовиков** Ока Ивановичта Советскэ **Союзай Геройн** нэрэзэргэ олгоод, **Ленинэй** орден, «**Алтан Одон**» гэһэн медаль барюулха.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ К. ВОРОШИЛОВ.
СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1958 оной мартын 10.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

Смоленскэ областиие Ленинэй орденоор шагнаха тухай

Хүдөө ажахые дэбжээхэ, илангаяа лён, мяха, һү ехээр абажа, бэлэдхэхэ хэрэгтэ амжалта туйлаһанайнь түлөө **Смоленскэ областиие Ленинэй** орденоор шагнаха.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ К. ВОРОШИЛОВ.
СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1958 оной мартын 10.

Колхозно байгуулалтые саашадань хүгжөөхэ, машинно-тракторна станцинуудые хубилгаха тухай асуудалые республика доторнай зүбшэн хэлсэлгэ боложо байна

* *

Колхозуудые хүгжөөлгэдэ зорюулагдана

Манай «Улаан Одон» колхоз һүүлэй жэлнүүдтэ хүдөө ажахын продукт абалгаяа нилээд ехэ болгоһон байна. Илангаяа мал ажалай ашаг шэмэ дээшэлүүлэгдээ. Тэрээнэй ашаар гансахан һүүлэй гурбан жэл соо ажахыһаа абтадаг мүнгэн олзомнай гурба дахин ехэ болоо гэхэ гү, али миллион хахад түхэриг боложо, энэ жэл колхознигуудай ажалта үдэр бүхэндэ 6 түхэриг хубаагдаа һэн.

Мүнөө колхозно байгуулалтые улам хүгжөөхэ, МТС-үүдые хубилгаха тухай КПСС-эй Центральна Комитедэй Пленумэй тогтоолтой танилсаад байхадаа, артелиимнай гэшүүд ажахынгаа тон ехэ арга боломжонуудай ашаглагдаагүй байһые мэдэбэ. Урдандаа таряанайнгаа ургасые дээшэлүүлхын тула хэдышье оролдоо һаа, гектар бүриһөө оройдоол 7—8 центнер орооһо хуряадаг байгаабди. Энээнэй гол шалтагаан хадаа колхозой поли дээрэ МТС артель хоёр хүдэлхэдөө үгэсэ ойлголсонгүйгөөр, бүтээсэ багатайгаар ажалладаг байгаа. Алишье һалбарида ажал ехэтэй хүдэлмэриие колхознигуудай гараар хэжэ байхадань, харин МТС-эй машина техникэ мнил байжа, байдаг, механизаторнуудай МТС-тэшье, колхоздошье хүсэд мэдэлгүй байһан ушар али олон үзэгдэдэг һэн. Тиихэдэ механизаторнууд үнэндөө үндэр ургасын түлөө хүсэд оролдолго гаргадаггүй, харин хахалдаг газарайнгаа гектарые хүсөөгөөл һаа, үүргэеэ дүүрэһэн дээрэ тоолодог байгаа.

Эгээл тиимэһээ трактор, машинануудые, хүдөө ажахын зэр зэмсэгүүдые колхозуудта худалдаха тухай партимнай тон зүб шиидхэбэри хаһа саг соогоо гаргажа, бидэниие баярлуулаа. Манай колхоз хабарай тарилгын эхилтэр «ДТ-54» маркын 4 трактор, «Беларусь» маркын 2 трактор, мүн газарай хүрьһэ элдүүрилхэ зэр зэмсэгүүдые, кукуруза, хартаабха тариха машинануудые, тракторай тармуурнуудые худалдан абахабди. Эдэ бүгэдэмнай комбайн болон лафетнэ жатка, кукуруза хуряаха комбайнгүйгөөр 200 гаран мянган түхэригэй болохо болоно. Тиихэдэ комбайнуудые, лафетнэ жаткануудые мүн лэ энэ жэлдэ худалдажа абахабди.

Колхознай машина техникэ худалдажа абахадаа механизаторска кадртай, материально-техническэ базатай болохо бшуу. Мүнөө бидэнэр өөһэдын гэхэ 17 механизатортайбди. Энэмнай үшөөл дутаха байна. Тиимэһээ колхозой залуушуулые илангаяа слесариин, токариин мэргэжэлдэ һургахабди. Тиихэдэ механизаторнуудтаа ажалай һайн арга нүхэсэл байгуулхаһаа гадна, түлөөһыень тэрэ занг аарнь байлгаха тушаа хэлсэжэ үзэхэбди.

Трактор, машинануудтай болоһон хойноо үйлэдбэриин барилга: тракторай гараж, хүдөө ажахын машинануудые байлгаха сарайнуудые, мастерской бариха болонобди. Тиихэдэ энээнһээ урда тээ хайша хэрэг байһан кузнецаяа һэргээхэбди. Зүгөөр мастерскойгоо элдэб хэрэгсэлээр хангажа түхеэрхэ, токарь, слесарьнуудые һургаха хэрэгтэмнай республикын промышленна предприятинууд туһаламжа хүргэхэ бэзэ гэжэ найданабди. Энээнэй урда тээ бидэниие шефтээ абаһан Улан-Удын судна заһабарилгын завод колхоздомнай барилга хэхэ хэрэгтэ ехэ туһа хүргөө һэн. Манай колхоздо тарян ажалай нэгэ бригада бии юм. Мүнөө өөһэдөө машинануудтай болоходоо тракторно-тарян ажалай бригадатай болохобди.

Колхозой правлени тракторнуудаа үйлэдбэриин элдэб һалбаринуудта хүдэлгэхэ гэжэ оролдохо байна. Энээнһээ урда тээ трактор гү, али машинада найдаад, морёор хэхэ ажалые хэрэглэхэеэ болиһон ябадалые усадхажа, унаа хэрэглэхэ, ашаглаха хэрэгые һэргээхэбди. Иигэжэ хүдөө ажахын продукци абалгые бүри ехэдхэжэ, тэрэнэй үнэ сэгыень химдаруулха үшөө ехэ аргатай болохобди.

Гэхэтэй хамта, бидэ түрүүлэгшэнэрые һургаха, маанадтай семинар үнгэргэхэ тушаа бодожо үзэхөөр. Юуб гэхэдэ, мүнөө үедэ колхозые һайнаар хүтэлбэрилхын түлөө олохон юумэ мэдэхэ, шадаха хэрэгтэй болоо бшуу.

Д. Цыбикжапов,
Хориин аймагай «Улаан-Одон» колхозой түрүүлэгшэ.

Улан-Удын моторо-заһабарилгын заводой слесарь Николай Хамосов «Колхозно байгуулалтые саашадань хүгжөөхэ, машинно-тракторна станцинуудые хубилгаха тухай» КПСС-эй ЦК-гэй тогтоолтой танилсаад, ажал хүдэлмэриеэ бүри шангадхаха гэжэ шиидэбэ. Трактор, машинануудай моторые бүри һайнаар заһабарилжа, колхозуудай хабарайнгаа тарилгые бэлэдхэл һайнтайгаар эхилхын тула энэ нүхэр оролдожо эхилээ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: нүхэр Хамосов тракторай мотор заһабарилжа байна.

В. Хомутниковай фото.

Иволгынхидай һанамжа

Иволгын машинно-тракторна станциин механизаторнуудай, МТС-эй харьяата колхозуудай түрүүлэгшэнэрэй суглаан һаяхан боложо, партиин ЦК-гэй февральска Пленумэй тогтоол зүбшэн хэлсэбэ. Энэ асуудалаар партиин айкомой секретарь нүхэр Д. Р. Эрдыниев элидхэл хэлээ. Һүүлээрнь «Колхозно байгуулалтые улам саашадань хүгжөөхэ, машинно-тракторна станцинуудые хубилгаха тухай» нүхэр Н. С. Хрущевой хэхэ элидхэлэй тезисүүдые зүбшэн хэлсэлгэ болоо. Эндэхи механизаторнууд болон колхозуудай хүтэлбэрилэгшэд КПСС-эй ЦК-гэй февральска Пленумэй тогтоолые халуунаар һайшаагаад, дурадхалнуудые оруулһан байна.

Механизатор нүхэр Белобоков үгэ хэлээ. МТС-үүдые хубилгажа, колхозуудые бэхижүүлхэ тухай асуудал парти, правительство тон зүбөөр табяа гэжэ нүхэр Белобоков мэдүүлээ. Анханда машинно-тракторна станцинууд байгуулагдаад байхадаа колхозуудай ажахые хүгжөөхэ хэрэгтэ туйлай ехэ үүргэ дүүргэһэн байгаа. Мүнөө болоод байхада таряанай ургаса дээшэлүүлхэ хэрэгтэ машинно-тракторна станцинуудай балай туһалһаниншье ойлгогдохоо болёо. Юундэб гэхэдэ, газарай хүрьһэ элдүүрилхэ, таряа хуряаха хүдэлмэридэ трактористнууд хоёр тээгээ мэдэлтэй байдаг һэн. МТС-эй хүтэлбэрилэгшэд тэдээндэ нэгэ заабари үгэхэ, нүгөө тээһээнь колхозой хүтэлбэрилэгшэд баһа ондоое үгэхэ ушар болодог. Сэхынь хэлэхэдэ, заримдаа МТС-эй дирекци гансал түсэб дүүргэхын түлөө оролдоод, колхозой тала харанашьегүйгөөр ажал ябуулдаг гээшэ һэн. Колхозой газар дээрэ үнэхөөрөө хоёр эзэд байгаа юм.

Саашань нүхэр Белобоков хүдэлмэриин стаж тодорхойлхо, механизаторнуудта пенси үгэдэг болохо асуудал тухай хэлээ.

Машина техникээ һайнаар заһаад, колхозуудта дамжуулан үгэхэ зорилго бидэнэр, механизаторнуудай үмэнэ табигдаба гээшэ гэжэ МТС-эй главна инженер нүхэр Л. И. Панов хэлэнэ. Энэ зорилгоор тусгаар комисси байгуулжа, машинануудай тарилгада бэлэн болоһые шалгаха хэрэгтэй болоно. Колхозуудта машинануудые үгэхэ гээшэмнай шухала хэмжээ-ябуулга мүн. Энээнһээ хойшо колхозууд өөһэдынгөө хараагаар машинануудаа ашагладаг болохонь гээшэ. Манай МТС-тэ рассада таридаг машина 3 жэл соо миин хэбтэжэ байна. Хүдөө ажахын министерствын баалалтаар энэ машина абаа һэмди. Мүн 4 томо мөөринүүд баһа хадагалаатай байдаг. Министерствын главна инженерэй хубаариин ёһоор эдэ бүгэдэ абтаһан юм. Мүнөө колхозууд хэрэглэгдэхэгүй машина заяандаашье худалдажа абахагүй болоно бшуу.

«3-я пятилетка» колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Горбунов трактор, машинануудай ашаг багатайгаар хэрэглэгдэдэг тухай хэлээ. Трактористнууд заримдаа тракторнуудаа хүнгэн машина мэтээр иишэ тиишэнь дэмы ябуулдаг, заримдаа гэр зуурын ажал хэдэг һэн. Иигэжэ байхадань колхозой түрүүлэгшэ эдээниие хорихо эрхэгүй байгаа.

Саг зуура хэрэглэгдэдэг хуряалгын машинануудые (хартаабха һуулгадаг машина, кукуруза хуряадаг комбайн гэхэ мэтэ) заһабариин техническэ станцинуудта байлгаха гэһэн дурадхал Сталинай нэрэмжэтэ колхозой партийна организациин секретарь нүхэр Доржиев оруулба. Юуб гэхэдэ, иимэ машинанууд ойро зуурахан ашаглагдадаг.

Механизаторай мэргэжэлтэдые бэлэдхэхэ, тэдэндэ таатай зохид эрхэ байдал байгуулха тухай дурадхал МТС-эй парторганизациин секретарь нүхэр Метропольский оруулба. Сталинай нэрэмжэтэ колхозой бухгалтер нүхэр Бурков түбхын түрүүндэ хабарай тарилгада хэрэглэгдэхэ техникэ колхоздо худалдаха дурадхал оруулаа.

КПСС-эй ЦК-гэй февральска Пленумэй тогтоолые һайшааһан шиидхэбэри нэгэн дуугаар абтаа.

К. Лубсандоржиев.

КОЛХОЗОЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭНЭРЭЙ МЭРГЭЖЭЛЫЕ ДЭЭШЭЛҮҮЛХЭ

Манай артелиин гэшүүд партиин Центральна Комитедэй февральска Пленумэй тогтоолые ехээр һайшаана. Тиигэншьегүй аргагүй. Юуб гэхэдэ, энэ тогтоол манай ороной хүдөө ажахые улам саашадань дэбжээхэ зорилго табина.

Жэлһээ жэлдэ манай артелиин ажахы улам хүгжэжэ байдаг. Энээниие ганса иимэ баримта дээрэһээ харахада болоно. Хэрбээ 1954 ондо колхозой мүнгэн олзо 554 мянган түхэриг байгаа һаа, 1957 ондо 1.560 мянган түхэриг болоо. Адуу малай ашаг шэмэ мүн лэ ехээр дээшэлээ. Жэшээнь, үнеэн бүриһөө 429 литр һү һаадаг һаа, үнгэрэгшэ жэлдэ—1500 литр һүн һаагдаа. 1954 ондо колхозоороо 64 центнер нооһо абажа байһан һаа, нёдондо—142 центнер нооһон абтаа юм. Тиихэ үедэ 1050 центнер мяхан абтадаг һаа, 1240 центнер мяха нёдондо абаабди.

Колхозой ажахын хүгжэжэ, мүнгэн олзо доходой ехэ болоходо колхоз ехэ барилга хэхэ аргатай болоһон байна. Һүүлэй хэдэхэн жэл соо манай колхоздо ехэ барилга бодхоогдоо. Үнеэдэй, гахайн нэгэ нэгэ байра, хонидой хоёр байра, тугалай байра, 6 автомашинын багтаха гараж, 30 киловатт хүсэтэй электростанци гэхэ мэтэ олон барилга бодхоогдоо. 500 тонно таряанай багтаамжатай склад шулуугаар баригдажа байна. Типовой бани баригданхай. Механическа аргаар уһан үгтэдэг, модо хюрөөдэлгэ баһа тиимэ болонхой. Силосэй олон барилга хэгдэһэн байна. Жэшээнь, 13 набтар башни, силосэй 3 траншей баригдаа. Хамта дээрээ 2000 тонныи багтаамжатай түхеэрэлгэ хэгдээ. Эдэ бүгэдэ шулуугаар бүтээгдээ. Гадна, малшадай байха 20 гаран гэр баригдаһан юм. Мүн колхознигууд өөһэдөө 30 гаран гэр баряа.

Колхозой ажахын урган хүгжэхэтэй хамта колхознигууд ажалта үдэртөө ехэ юумэ абадаг болоо. Жэшээнь, 1954 ондо ажалта үдэртэ 2 түхэриг мүнгэ хубаадаг байһан һаа, мүнөө—5,50 түхэриг хубаагдаа. Нёдондо таряанай ургаса муу байгаа һэн. Дунда зэргээр гектар бүриһөө миин 7 центнер хуряагаа һэмди.

Мүнөө колхозой үйлэдбэриие хүгжөөхэ асуудалай ондоогоор табигдаад байхада өөрынгөө дурадхал оруулалтай байна. МТС-эй хүдэлмэри тухай хэлэхэ болоо һаа, эдэнэр юрэдөөл түсэбөө дүүргэхын хойноһоо хэтэрхы ехээр оролдоод, заримдаа юумэнэй ашатай туһатай талыень багаар харадаг байгаа. Заха зүүрэй жэжэ газар хахалагдангүй үлэшэдэг байгаа. Тиихэдэнь тоо бүридхэлшэд жэншэдгүйхэнөөр бүтээгдэһэн дээрэ тоолодог, ондоогоор хэлэхэдэ, үлүүсэ тоолодог байгаа бшуу. Силосэй ногооео баһа үлүү ехээр тоолохо ушар саг үргэлжэ гарадаг һэн.

Мүнөө машинно-тракторна станцинуудһаа техникэ худалдажа абаха болоод байхадаа бидэнэр бүхы юумэеэ шэнээр хаража үзэхэ байнабди. Ажахыгаа ашагтай һайнаар эмхидхэхэ тухай бодомжолхо болонобди. Мүнөө манай колхоздо 9 автомашина бии. Энээнээ ажахын тоосоондо оруулаа һаа, зохистой ха.

Саашань таряанай ургаса дээшэлүүлхэ тухай хэмжээ заатагүй абамаар болоо. Энэ зорилгоор таряан ажалай-тракторна бригада байгуулмаар гээшэ ха. Энээнтэй хамта мүн ажалай нэмэлтэ түлбэри бии болгохобди. Түсэбһөө гадуур абтаһан центнер таряан бүхэндэ 0,5 процент хүрэтэр нэмэлтэ түлбэри үгэхэбди. Иимэ болоходоо хүн бүхэн таряанай ургаса ехэ болгохын түлөө тэмсэхэ жэшээтэй болохо. Гадна, механизаторнуудые зүбөөр ажалда хабаадуулха гээшэ баһал шухала асуудал мүн. Трактористнуудай ажалта үдэр бүхэндэнь 6 түхэриг мүнгэ, нэмэлтэ түлбэри үгэхэбди.

Мүнөө жэлдэ 7 трактор худалдажа абахабди. Тэдэнэй 4-ниинь ДТ-54, 3 Беларусь. Комбайнуудые саг зуура абахада болохо. Манай аймагта заһабариин техническэ нэгэ станци хэрэгтэй, Цагаан Усанда тэрэнэй таһагынь байхадаа таарамжатай. Механизаторнуудшье олон, тэдэнэй бүлэнэр колхозуудта хүдэлдэг, саашадаашье хүдэлхэ байха.

Мүнөө МТС-үүдһээ техникэ худалдажа абаха болоод байхадаа колхозой ажахы бүри һайнаар хүтэлбэрилэгдэдэг болохо байна. Энэ зорилгоор колхозой хүтэлбэрилэгшэдэй һуралсал эмхидхэхэ тухай бодолсохоор гээшэ ха гээд һанагдана. Энээнһээ хойшо колхозой түрүүлэгшэнэрэй семинар гү, али курса эмхидхэдэг болоо һаа зохистой һэн.

Д. Чимитов, Зэдын аймагай Кировэй нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ.

Һунгалтаһаа һунгалта хүрэтэр

Бичурын аймагта дүрбэн жэл соо юун хэгдээб?

СССР-эй Верховно Совед тэ урда тээнь болоһон һунгалтаһаа хойшо дүрбэн жэл үнгэрбэ. Коммунистическэ парти тиихэдэ һунгагшадта хандахадаа манай ороной ажахы болон соёл культурые саашадань хүсэтэ ехээр хүгжөөхэ, советскэ хүнүүдэй байдал улам һайжаруулха тодорхой программа хараалаа һэн. Партиин хүтэлбэреэр; арад зоной шэн зоригто ажалаар энэ программа бэелүүлэгдээ. Хүдэлмэришэд, колхознигууд, интеллигенци—советскэ бухы хүнүүд Коммунистическэ партиимнай хэлэһэн үгэнь хододоо бата байдаг гэжэ үшөө дахин этигэбэ.

Манай ороной дээдэ органдо болохоёо байгаа һунгалтатай дашарамдуулагдан, КПСС-эй Центральна Комитедэй бухы һунгагшадта хандаһан шэнэ Хандалга гараба. Үнгэрһэн дүрбэн жэлэй дүнгүүд тэрэ Хандалга соо согсологдоо. Эдэ дүнгүүд советскэ хүн бүхэниие баярлуулан коммунистическэ байгуулалтын шэнэ, асари ехэ зорилгонуудые шиидхэлгэдэ зоригжуулба.

Һүүлэй дүрбэн жэлэй туршада манайшье республикада нилээд ехэ үрэ дүн туйлагдаа. Энэ хуудаһанда Бичурын аймагай ажалшадай һүүлшын дүрбэн жэлдэ туйлаһан амжалтанууд тухай бэшэгдэбэ.

Эмхидхэлэй хүдэлмэриин аша үрэ

Бухы советскэ арадтаяа хамта Бичурын аймагай колхознигууд, МТС, совхозой хүдэлмэрилэгшэд хүдөө ажахые хүгжөөхын түлөө эрид шууд тэмсэжэ байнхай. Тиигэжэ үнгэрһэн дүрбэн жэл соо һү, нооһо, мяха, хүдөө ажахын бусад продуктнуудые нилээд горьтойгоор абадаг болоо. Тус хуудаһан дээрэ толилогдоһон тоо баримтанууд энээниие эли тодоор гэршэлжэ үгэнэ.

Партиин аймагай комитет олониитын дунда эмхидхэлэй хүдэлмэри ябуулдаг, колхозно үйлэдбэриие эрид ехээр хүгжөөн дэбжээхэ хэрэгтэ эхин организацинуудай үүргые дээшэлүүлхэ хэмжээнүүдые абадаг байгаа.

Хүдэлмэрилэгшэдые шэлэн оложо, зүбөөр хубаарилан табихын тулада КПСС-эй айком, партийна эхин организацинууд мүн лэ горьтой хүдэлмэри хээ. Партиин обкомой туһаламжаар колхозуудай түрүүлэгшэнэрэй тушаалда дүршэл ехэтэй, үнэн сэхэ хүдэлмэрилэгшэд дэбжүүлэгдэһэн байгаа. Колхозуудта комплексно бригаданууд эмхидхэгдээ. Ажалай эмхидхэл, түлөөһэ түлэхэ гурим һайжаруулагдаһан байгаа. Эдэ бүгэдын ашаар артельнүүдэй гол шухала һалбаринуудта залуушуул, комсомолшууд болон коммунистнуудай дундаһаа эрхим хүдэлмэрилэгшэдые олоор эльгээжэ шадаһан байнабди. Энээнһээ гадна газар тариалангай, мал ажалай продуктнуудые элбэгээр абадаг болохын түлөө тэмсэлдэ хүдөөгэй ажалшадай үүсхэл эдэбхиие толгойлжо, тэдэниие ажахын политическэ зорилгонуудые шиидхэлгэдэ эдэбхитэйгээр элсүүлэн эмхидхэхэ шухала байгаа бшуу.

Тиимэһээ партиин айком, партийна эхин организацинууд МТС-үүдэй, колхозуудай, бригада, фермэнүүдэй; тэрэшэлэн тус тус хүдэлмэрилэгшэдэй дунда социалистическэ мүрысөө үргэнөөр эмхидхэдэг байгаа. Мүрысөөн урда жэлнүүдэйхидэ орходоо нүлөө ехэтэйгээр эмхидхэгдэдэг болоо гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Тиигэжэ партийна организаци олонхи колхознигуудые, совхоз; МТС-үүдэй хүдэлмэрилэгшэдые ажал хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадуулжа; эрдэм ухаанай туйлалтануудые, түрүүшүүлэй дүршэлые үйлэдбэридэ үргэнөөр нэбтэрүүлжэ шадаһан байна. Тэрэнэй ашаар хүдөө ажахын продуктнуудые горьтойгоор абадаг боложо байнабди. Һүүлэй жэлнүүдтэ мал ажалда түрүү арганууд хэрэглэгдэдэг болоо. Жэшээлхэдэ, тугалнууд эхэһээ һалгаагдажа, түлигдэдэггүй байрада түлжүүлэгдэнэ. Хурьгад кошарно-базова аргаар түлжүүлэгдэдэг болоо; хонид искусственна аргаар үрэжүүлэгдэнэ. Мал зоотехническэ заабариин ёһоор эдеэлүүлэгдэдэг, һаамхай үнеэд бүлеэн уһаар уһалагдадаг. Тиихэдэ бүдүүн тэжээл амтаруулагдажа, һолоомо извёсткын сайдамаар дэбтээгдэжэ, малда үгтэнэ.

Колхозууднай оороһото ургамалнуудые хэрээһэлүүлжэ, нарин рядтайгаар таридаг болоо. Үрэһэ хүрэнгэ нара һалхинда дулаасуулжа, шанаржуулагдадаг. Тарилгадаа нэмэлтэ үтэгжүүлгэ оруулдаг, оороһото таряа амяарлан хуряадаг боложо байнхайбди.

Жэл ерэхэ тудам түрүүшүүл олон боложо, мэргэжэл шадабаринь дээшэлнэ. Жэшээлхэдэ, 286 һаалишадай 238-ниинь үнгэрэгшэ жэлдэ социалистическэ уялгануудаа үлүүлэн дүүргээ, 20 һаалишан үнеэн бүриһөө 2 мянга гаран литр, 48 һаалишан 1700 гаран литр һү һаагаа.

Олон гахайшад өөһэдынгөө уялгануудые амжалтатайгаар дүүргэһэн байна. Жэшээлхэдэ, Сталинай нэрэмжэтэ колхозой гахайшан А. Кандыкова 1957 ондо дунда зэргээр эхэ гахай бүриһөө 26 поршоонхо абаа. Круминай нэрэмжэтэ хүдөө ажахын артелиин гахайшад нүхэд Е. Ефимов, К. Дерюгина мүн лэ һайн амжалта туйлаһан байна.

Логовскиин нэрэмжэтэ колхозой хонишод Аграфена Банина, Акат Попов гэгшэд үнгэрэгшэ жэлдэ 100 хонин бүриһөө 145 хурьга абажа түлжүүлээ. Тиигэжэ хони үсхэбэрилгөөр иимэ һайн үрэ дүн туйлажа бухы колхозуудай шадаха байһые бодото хэрэг дээрэ харуулһан байна. Тэдэнэр 1958 ондо зуун эхэ хонин бүриһөө 160 хурьга абахабди гэжэ үгэеэ үгэнхэй. Иимэ уялга абажа, эдэ түрүү хонишод Хориин аймагай улаан одонойхидой уряада харюусаа.

Колхозно үйлэдбэриие хүгжөөлгөөр туйлагдаһан эдэ үрэ дүнгүүд үшөөл бага байна гэжэ партиин айком һайн мэдэнэ. Манай аймагай колхозууд эдлүүриин газарай 100 гектар бүридэ үшөөл бага продукци абана. Тэжээл элбэгээр бэлдэхэ асуудал хүсэд шиидхэгдээгүй байһан дээрэһээ адуу малаа олоор үсхэхэ, ашаг шэмыень дээшэлүүлхэ хэрэгтэ горьтойхон һаад ушардаг байна.

МТС-үүдые хубилгаха тухай партиин Центральна Комитедэй Пленумэй шиидхэбэриие манай аймагай ажалшад угаа ехэ һайшаалтайгаар угтаа. Энэ хадаа колхозуудые улам саашаданъ бэхижүүлжэ, хүдөө ажахын продуктнуудые элбэг дэлбэг болгохо тухай манай түрэл партиин тон ехэ анхарал оролдолго мүн болоно. Партиин айком колхозуудаа улам саашаданъ бэхижүүлхэ, гээгдэнгинүүдыень түрүүшүүлэй зэргэдэ оруулха, партийна эхин организацинуудыень бэхижүүлхэ хэмжээнүүдые абаха байна.

Парти, правительствын анхарал оролдолгодо харюу болгон манай аймагай ажалшад хүдөө ажахын продукт бүри ехээр абахын түлөө социалистическэ мүрысөө улам эршэтэйгээр дэлгэрүүлжэ байна. Һү, мяха, тоһоной хүн бүхэндэ хүртэсын талаар Америкын Холбоото Штадуудые ойрын жэлнүүдтэ хүсэхэ бүгэдэарадай зорилгые шиидхэхэ хэрэгтэ 1958 ондо аймагаймнай ажалшадай өөһэдынгөө эрхим хубитые оруулалсаха байһаниинь лабтай.

Е. Федотов, КПСС-эй Бичурын айкомой секретарь.

Худөө ажахын дэбжэлтэ

Аймагай партийна организациин хүтэлбэреэр Бичурын хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэд дүрбэн жэлэй турша соо горьтой амжалта туйлаа.

Гүрэнэй зүгһөө үгтэжэл байдаг хүсэтэ машинанууд шадамар бэрхээр хэрэглэгдэжэ; аймаг дотор һүүлэй дүрбэн жэл соо 12 мянга 112 гектар шэнэ, боро газар элдүүрилэгдэһэн байна. Һубаг канаванууд шэнээр малтагдажа, хуушануудынь заһабарилагдажа, уһалагдадаг газарайнь талмай үнгэрэгшэ жэлдэ 12 мянга 720 гектар болоо. Мүнөө 4470 гектар тарианай газар, 8250 гектар сабшалан уһалагдадаг. Пар ехээр хахалагдадаг боложо байнхай.

Эдэ бүгэдын ашаар тарилгын газар хоёр мянга шахуу гектараар ехэ болоо. Тиихэтэй хамта, тарианай ургаса зарим зэргээр дээшэлбэ. 1953 ондо оороһото тарианай гектар бүриһөө 6,5 центнер, тэрэ тоодо 6,8 центнер шэниисэ хуряагдаһан байгаа. Тиихэдэ, үнгэрэгшэ жэлдэ гандуушаг байбашье һаань, 8,44 центнер оороһото тариан, тэрэ тоодо 9,67 центнер шэниисэ гектар бүриһөө абтаба. Сахарай свёкло бүри ехээр таригдадаг болоо. Үнгэрэгшэ жэлдэ энэ ургамалай гектар бүриһөө 32 центнер ургаса хуряагдаһан байна. Энэ хадаа агротехническэ заабаринуудай һайнаар сахигдадаг, уһалагдадаг газарай ехэ болоһоной аша үрэ мүн. Тиихэдэ, Чапаевай нэрэмжэтэ колхоз гектар бүриһөө 12,8 центнер, Кировэй—11,36 центнер, «Ленинский путь»—11,4 центнер шэниисэ ургуулаа. Социалистическэ уялгануудаа бэелүүлэн; Бичурын аймагай хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэд үнгэрэгшэ жэлдэ гүрэчдэ тарияа тушааха түсэбөө болзорһоонь урид октябриин 1-дэ 102,4 процент дүүргээ һэн. Тиигэжэ бичурынхид 1956 онойхиһоо 25 мянган центнерээр ехэ тарияа гүрэндөө тушааба.

Үнгэрһэн жэлдэ урда жэлэйхидэ орходоо хоёр шахуу дахин ехэ сахарай свёкло тушаагдаһан байна.

Тэжээлэй, силосно культуранууд ехээр таригдадаг боложо байнхай. Аймагай түрүү колхозууд—Логовскиин, Сталинай (Мангирта) нэрэмжэтэ, бусад зарим артельнүүд үнеэн бүридэ 7—10 тонно силос 1957 ондо дараһан байха юм.

Нёдондо аймаг дотор хонинной совхоз шэнээр эмхидхэгдээ:

Һүүлэй жэлнүүдтэ тариан ажалай түрүүшүүл улам олон боложо байна. Жэшээлхэдэ, Чапаевай нэрэмжэтэ артелиин нэгэдэхи тариан ажалай бригада (бригадирынь нүхэр В. Кузьмин) Охин-Булагай МТС-эй тракторна бригадатай (бригадирынь нүхэр Баженов) хамта 367 гектар оороһото тарианһаа 10,6 центнер, тэрэ тоодо 230 гектар шэниисэһээ га бүриин 13,5 центнер ургаса нёдондо абаа. Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой гурбадахи бригада (бригадирынь нүхэр Е. Афанасьев) дурсагдаһан МТС-эй тракторна бригадатай (бригадирынь нүхэр Мельников) суг ажаллажа 900 гектарай га бүриһөө 11,8 центнер оороһото тарияа, тэрэ тоодо 400 гектарһаа га бүриин 15,3 центнер шэниисэ үнгэрэгшэ жэлдэ ургуулба. Калининай нэрэмжэтэ колхозой звеньевой нүхэр Н. Петрова 11 гектар тарилгаһаа гектар бүриин 138 центнер сахарай свёкло хуряажа абаһан байна. Иимэ түрүү хүнүүд аймаг соо олон юм.

Жэл бүри шэнэ трактор, машинанууд абтажал байдаг. Гансахан 1957 ондо 84 шэнэ трактор, тарианай 90, свёкло хуряадаг 3, силосно ургамал хуряадаг 20 комбайн, 64 подборщик, ондоошье машинануудые олоор абаа.

Бухы түрэлэйнь адуу малай тоо толгой нилээд олон болоо, ашаг шэмэнь ехээр дээшэлээ. Мал ажалай гол шухала һалбари бологшо хонидой тоо ехээр нэмэбэ. 1953 ондо аймаг 44 мянга 650 толгой хонитой байгаа һаа, мүнөө 56 мянга 273 толгой хонитой болоо. Хонидой үүлтэр һайжарна. Энээниие юун гэршэлнэб гэхэдэ, 1953 ондо 51 тонно нооһон гүрэндэ тушаагдаһан байгаа һаа; 1957 ондо 147,9 тонно гэхэ гү, али гурба шахуу дахин ехээр тушаагдаа. Тиихэдэ нарин нооһо тушаалга 12 үлүүтэй дахин; нарибтар—5 дахин нэмэһэн байна.

1953 ондо аймаг дотор үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 582,5 килограмм һүн һаагдаһан байгаа һаа, үнгэрэгшэ жэлдэ 1515 килограмм һаагдаа. Дүрбэн жэлэй урда тээ хамта дээрээ 2.021 тонно һүн һаагдаа һаа, нёдондо 4.862,4 тонно гэхэ гү, али 2,4 дахин ехээр һаагдаба. Мяха абалга нилээд нэмэжэ, үнгэрэгшэ жэлдэ 1953 онойхидо орходоо 1,6 ехэ мяхан гүрэндэ тушаагдаа.

Энээн дээрэһээ хаража үзэхэдэ, һү һаалгаар, нооһо хайшалалгаар 1960 ондо туйлаха гэжэ КПСС-эй ЦК-гэй январска Пленумэй табиһан зорилгые бичурынхид мүнөө дүүргээд байна.

Аймагай түрүү колхозууд, түрүү малшад бүри ехэ үрэ дүн туйлаба. Ждановай нэрэмжэтэ колхоз нёдондо хонин бүриһөө 3,07 килограмм нооһо хайшалаа. Тиихэдэ Сталинай нэрэмжэтэ колхоз (Мангирта) үнгэрэгшэ жэлдэ үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 1866 килограмм һү һааба. Ждановай нэрэмжэтэ колхозой түрүү хонишон Б. Э. Сономов нёдондо 100 эхэ хонин бүриһөө 115 хурьга абажа түлжүүлээ. Улаан одонойхидой үүсхэлые дэмжэн, мүнөө жэлдэ 100 эхэ хонин бүриһөө 182 хурьга абахаб гэжэ үгэеэ үгөө. Кировэй нэрэмжэтэ колхозой (Харлан) хонишон М. Бадмаев 600 гаран эрье өөрынгөө һамгантай хамта харууһалдаг. Тиин үнгэрэгшэ жэлдэ хонин бүриһөө 4,5 килограмм нооһо хайшалаа, мүнөө 5 килограмм нооһо хайшалха уялга абанхай.

Түрүү һаалишад Д. Гармаева (совхоз) 2622 литр, С. Самбаева (Ждановай нэрэмжэтэ колхоз) 2507 литр һү һаагаа. Иимэ түрүү һаалишад аймаг дотор олон юм.

Хүдөө ажахын продуктнуудай элбэгээр абтадаг боложо байһанһаа уламжалан, колхозууд болон колхознигуудай олзо доход нэмэнэ. 1953 ондо миллион доходтой колхоз байгаагүй һаа, мүнөө найман колхозынь миллионер болонхой. Тиимэһээ аймагай олонхи колхозууд МТС-үүдэй хубилгагдахада мүнөө трактор, машинануудые худалдан абажа шадаха байна.

Парти, правительствын Хандалгада харюу болгон, арга боломжоёо тооложо үзөөд, бичурынхид 1958 ондо шэнэ социалистическэ уялгануудые абаа. Мяха абалгые колхозуудта 60 процентээр, тэрэ тоодо гахайн мяха хоёр дахин ехэ болгохо байна. Үнеэн бүриһөө һү һаалгые нёдондонойхиһоо 500 литрһээ бага бэшээр дээшэлүүлжэ, 2000 литр болгохоор хараалагдаа. Хонин бүриһөө 3,2 килограмм нооһо хайшалха, 100 эхэ хонин бүриһөө 150-һаа үсөөн бэшэ хурьга абаха гэжэ эндэхи хонишод шиидэнхэй.

Оороһото ургамалнуудай гектар бүриһөө 14 центнер, сахарай свёклын—120 центнер, кукурузын—250 центнер ургаса хуряаха гэхэ зэргын уялгануудые Бичурын тариашад абаһан байна.

Аймагайнгаа партийна организациин хүтэлбэреэр энэ жэлдэ бичурынхидай шэнэ, бүри ехэ амжалта туйлаха байһаниинь лабтай.

Хонидой тоогой ургалта (мянган толгойгоор) — Нооһо тушаалгын ургалта (тонноор) — Үнеэн бүриһөө һү һаалга (центнерээр)

Соёл гэгээрэлэй хүгжэлтэ

Ажалшадай оюун бодолой эрилтые хангахын тулада манай парти угаа ехэ оролдолго гаргадаг гээшэ. Үнгэрһэн һунгалтаһаа хойшонхи үе соо аймагай соёл гэгээрэлдэ элитэ хубилалта болоо. Мүнөө аймаг соо гурбан Культурын байшан, кинотеатр, хүдөөгэй, колхозуудай болон профсоюзай 34 клуб, 17 элдэб библиотекэ, нэгэ нүүдэл улаан гэр бии.

Гансахан нёдондо гурбан клуб, колхозой нэгэ Культурын байшан шэнээр нээгдээ.

Аймаг соо 25 киноустановко бии. Тэдэнэй 9-ниинь нүүдэл.

1957 ондо 6800 кинокартина гаргадажа, 345 мянга 875 хүн хараһан байна.

Библиотекэнүүдтэнь 18595 элдэб ном бии, долоо мянга гаран хүн саг үргэлжэ ном абажа уншадаг.

Һүүлэй дүрбэн жэлэй хугасаа соо 18 клуб, 10 библиотекэ шэнээр нээгдээ, 11 киноустановко нэмэжэ байгуулагдаа.

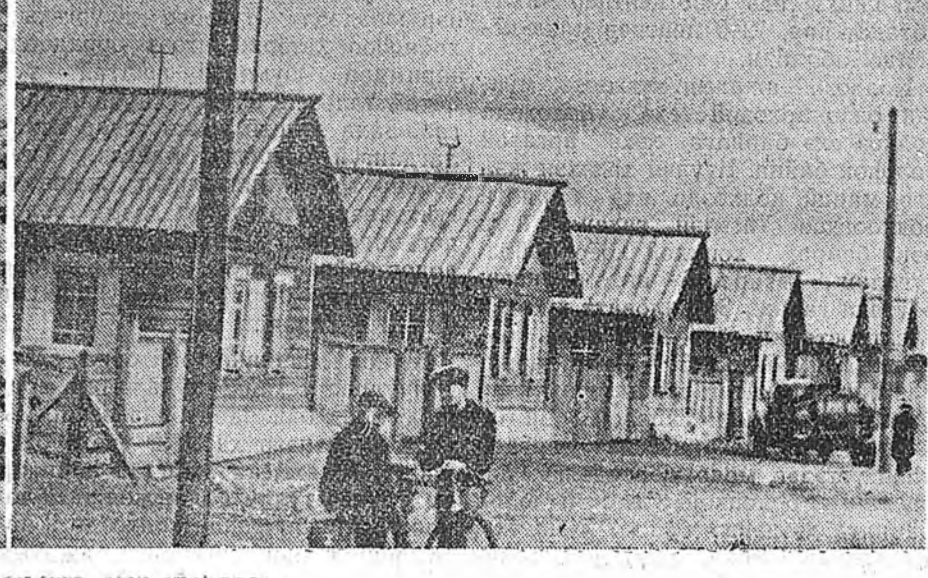
«Ленинский путь» гэжэ аймагайнь газетэ дүрбэн хуудаһатайгаар гарадаг болонхой.

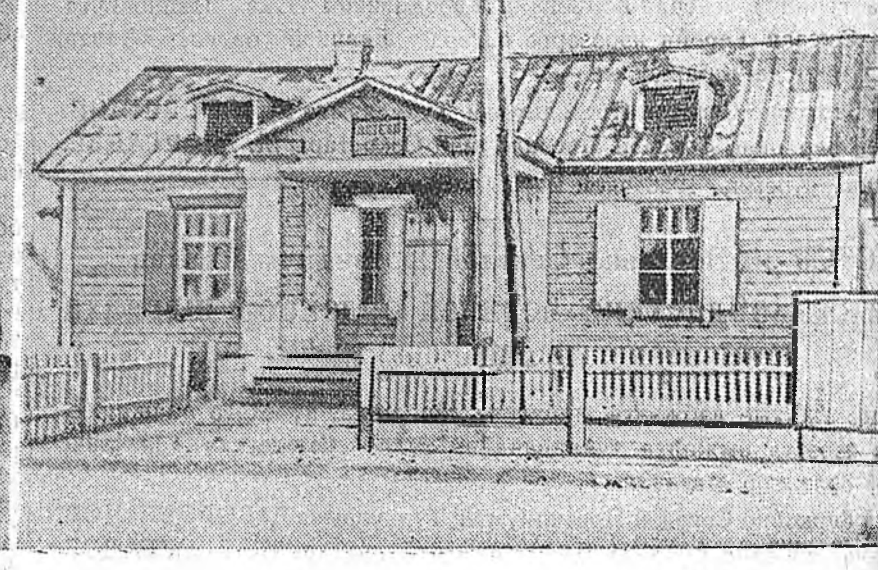
Дүрбэн дунда, юһэн долоон жэлэй, 28 эхин һургуули аймаг соо бии. Эдэ һургуулинуудта 4275 һурагшад эрдэм бэшэгтэ мүнөө һуража байдаг. 1953 ондо 8—10 классуудта 300 гаран хүн һурадаг байгаа һаа, мүнөө жэлдэ 500 гаран һурагшад тоологдоно.

260 багша залуу үетэниие һургажа, хүмүүжүүлнэ. Тэдэнэй нилээд олониинь дээдэ, хүсэд бэшэ дээдэ эрдэмтэй, мэргэжэл шадабаритай, дүршэл ехэтэй болоһон хүнүүд юм.

Үнгэрэгшэ жэлдэ Ново-Сретенскэ долоон жэлэй һургуулиин байшан шэнээр баригдаа. Бичур тосхондо Ленинскэ дунда һургуулиин байшан баригдажа, бэлэн боложо байнхай.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарһаа) Бичурын электростанци, колхознигуудай байрын гэрнүүд, аймагай аптекэ.

Т. Гармаевай фото.

ҮНДЭР БАЯН УРГАСЫН ТҮЛӨӨ БУЛТАДАА ТЭМСЭЕ

Республикын научно-агрономическа конференцидэ хабаадагшад КПСС-эй ЦК-гэй февральска Пленумэй түүхэтэ тогтоолые бүгэдөөрөө һайшаажа, саашадаа үндэр баян ургаса туйлаха хэмжээ-ябуулгануудые хараалба

☆ ☆

Һаяхан, 1958 оной мартын 5, 6, 7-ной үдэрнүүдтэ Улан-Удэ городто [респ]убликын агрономуудай, научна хүдэлмэрилэгшэдэй, зарим колхо[зой] түрүүлэгшэнэрэй хабаадалгатайгаар научно-агрономическа конфе[ренци] үнгэрөө. Энэ конференцидэ хамтадаа дүрбэн зуу гаран хүн ха[бааба].

Эрэгтэй, эмэгтэй колхознигуудта, МТС болон совхозуудай хүдэл[мэрилэг]шэдтэ, партийна, профсоюзна, комсомольско организацинууд[та], советскэ болон партийна органуудта, мэргэжэлтэд болон хүдөө [ажахы]н бүхы хүдэлмэрилэгшэдтэ КПСС-эй Центральна Комитедэй, [СССР] Союзай Министрнүүдэй Соведэй Хандалга, 1958 ондо абаһан уял[гануудые] бэелүүлхэ тушаа республикын агрономуудай зорилгонууд гэһэн асуудалаар партиин обкомой секретарь нүхэр В. И. ДУБРОВ[СКИЙ] элидхэл хээ.

Нүхэр Дубровскийн һүүлээр дүрбэн хүн нэмэлтэ элидхэлнүүдые [хэһэн] байна. «Республикын колхоз болон совхозуудта газарай хүрьһые [үрэжэ]эл ехэтэй болгохо замууд, бодото хэмжээ-ябуулганууд» тушаа [Бурят]-Монголой зооветинститутэй директор нүхэр Н. В. БАРНАКОВ; «[Ороо]һото культурануудай, овощь болон хартаабхын үрэһэтэй болохо, [һайн]эй сортые һэлгэхэ» тушаа БМАССР-эй Хүдөө ажахын министер[ствы]н главна агроном нүхэр И. И. ТИМОШИН; «Тэжээлэй культура[нуу]дай үндэр баян ургаса хуряаха дүй дүршэл» тухай зооветинститу[тэй] кафедрые даагша нүхэр А. Г. ДАВЫДОВ, «Республикын колхоз[уу]д болон МТС-үүдтэ ажал эмхидхэхэ, продукциин өөрын үнэ сэнгые [химд]аруулха; ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ» гэһэн асуудалаар зоо[вет]институдай кафедрые даагша нүхэр В. В. ПЛИШКИН нэмэлтэ [элидхэл]нүүдые хэһэн байна.

[Э]лидхэлнүүдээр конференцидэ хабаадаһан 30 хүн үгэ хэлээ. Тэрэнэй һүүлээр [КП]СС-эй ЦК-гэй февральска Пленумэй тогтоолые һайшаан дэмжэһэн, 1958 ондо үндэр баян ургаса абаха тушаа түсхай резолюцинуудые [кон]ференци баталан абаа.

[Газ]арай хүрьһые үрэжэл ехэтэй болгохо [з]амууд, бодото хэмжээ-ябуулганууд тушаа

[Эл]идхэлшэ нүхэр Дубровский, [н]эмэлтэ элидхэл хэһэн нүхэр [Барн]аков гэгшэд газарай хүрьһые [үрэжэл ех]этэй болгохын түлөө юун хэ[хэ хэрэгтэ]йб гэжэ тодорхойгоор хэлээ. [Нэн т]үрүүн колхоз, совхоз бүхэн [өөрын]гөө зохид севооборотнуудтай бо[лож]о, тэрэнээ наринаар сахиха, [газарай] талмайе үргэдхэхын түлөө [шэнэ] газар элдүүрилхэ хэрэгтэй. [Тарияа]лан, сабшалангай газарые [шэб]хээр оролдосотойгоор утэг[жүүлхэ]э шухала. Илангаяа наг шэб[хэ]ээр һаргахада газарай хүрь[һэнэй] үрэжэл ехэтэй болодогынь [тэмдэглэ]жэ.

[К]онференци дээрэ түрүүлэн үгэ [абаһа]н Бургалтайн МТС-эй главна [агро]ном нүхэр Братущенко «За[вет]ы Ильича» колхоздо һүүлэй [жэлн]үүдтэ тогтууритай баян урга[са абаг]аад абадаг болоһон тухайнь [хэлэ]бэ. Түбхын түрүүндэ эндэ [...] гектар шэнэ газар хахалһа[н]аа ашаар пар ехэтэй болоо. [Һүүлд]энь севооборотые тоодоггүй [байһ]аа һаа, һүүлэй жэлнүүдтэ 10 [талмайн] севооборот нягтаар сахи[жа б]олонхой. Хэрбээ түрүүндээ үрэ[һэнэй] тарья ехэнхидээ гүрэнһөө [абада]г байбал, мүнөө һайн сортын [үрэ]һэ өөрэдтөө хүсэд хүрэхөөр ур[гуул]на. Эдэ бүгэдын ашаар түс [энэ] жэлһээ жэлдэ ургасаяа [дээшэ]лүүлжэ, нёдондо ороонһото [культ]урануудай гектар бүриһөө 14 [центн]ер тарья хуряаба.

[Мүн]һэнь Кабанскын МТС-эй глав[на а]гроном нүхэр Бардамов три[лгы]да гаража, газар тарияалангаа [хахал]хэ хэрэгэй бага зэргэ гурим[шуу]лагдажа байһан тухай хэлэбэ. [Тэр]ундээ колхозуудта намарай [хахал]ааэр оройтожо хахалагдадаг, [ба]тон бага байһан юм. Мүнөө [ма]най нютагай, газар газарай онсо[гой]е харалсажа, парые хахал[даг] болообди.

[Тий]шань нүхэр Бардамов науч[на т]уршалгын ажахынууд манай [нют]ай эрхэ байдалда ямар янзын [севоо]борот һайн бэ гэжэ дурадха[хагүй] гэбэ. Ой модоной соорхойе [хахал]хажа, тарияаланда хэрэглэхэ [...] модо хамгаалдаг эмхи зур[гаануу]д халдахаанагүй. Энээн ту[шаа] КПСС-эй обком, Хүдөө ажа[хын] министерство зохихо хэмжээ [абах]а бэзэ гэжэ найдажа байһанаа [хэл]бэ.

«Колхозно байгуулалтые хүг[жөөхэ], МТС-үүдые хубилгаха ту[хай] партиин ЦК-гэй февральска [Плен]умэй тогтоолые үнэн сэдьхэл[һээ] һайшаанаб, алишье колхоздо [МТС-]һээ һаань ошохоб,—гэжэ Би[чуры]н МТС-эй главна агроном нү[хэр] Говорунов үгэеэ эхилээ. Тии[гээд] колхозуудта таарлуу зохид се[вооб]ородуудые баримталха гэхэдэ [б]үри тарилгын талмай хубил[гажа]жа, ехэ һаад тойбо татадаг. [Тиим]эһээ энэ ябадалые болюулаал [...] жэлэй туршада севооборотоо [эрхэ]ээнь хүргэжэ шадахабди.

[Ма]най эндэ сахарай свёклын, [кукур]узын үндэр баян ургаса ур[гуул]ха агротехникэ үшөөл тодор[хой б]олдоогүй байһаар, тиимэһээ [бусад]ай областьнуудта хэрэглэгдэ[һэн у]рга дүршэл тэрэ зандаа нэб[тэрүү]лэгдэнэ гэжэ нүхэр Говору[нов ш]үүмжэлбэ. Нёдондо «Ленин[ский] путь» колхоздо гектар бүри[һөө] 350 центнер турнепс абтаа. [Тиим]эһээ тэжээлэй энэ шэмэтэ [культ]уруые ехээр таридаг болохо [хэ]мжэ тэрэ оруулаа.

[Хэ]рбээ оролдолго гаргаад, газа[рые] һайса үтэгжүүлжэ, жэлдээ [хоёрд]о дахин уһалбал, үрэ жэмэстэ [модон]һоо һайн ургаса абажа болохо байһан тухай Заиграйн аймагай «Улаан Эрхирик» колхозой садые даагша агроном нүхэр Шабанова хэлэһэн байна.

Мухаршэбэрэй аймагай «Коммунизм» колхозой агроном нүхэр Шамколович үгэ хэлэхэ зуураа, парые хабар орой хахалхада дээрэ гэһэн нүхэр Барнаковой баримтануудые буруушааба. Манай колхоздо орой хахалагдаһан пар дээрэһээ биратай ургаса абтадаггүй, имагтал эртын, апрель, май һарада хахалагдаһан парһаа хараа байса ехэ ургаса абтадаг. Тиин хабартаа, тарилгын урда тээ парта культиваци хэдэгээ һүүлэй хоёр жэлдэ болижо, гансата борнойлоод лэ тарилга хэхэдэмнай зохид байба. Гадна, үбэлдөө пар дээрэ саһа тогтоохоло гектарай 2—3 центнер ургаса нэмэдэг. Мүн парлаха газараа наг шэбхээр утэгжүүлхэдэ, минеральна утэгжүүлгэ тараахада һайн үрэ харуулна.

— Манай аймагай ганданги эрхэ байдалда пар дээрэһээл тогтууритай һайн ургаса абадаг гээшэбди,—гэжэ Охин-Булагай МТС-эй главна агроном нүхэр Кривощеков онсолон тэмдэглээд, колхозой эрдэмтэ Т. С. Мальцевай аргаар газарай дээдэ хүрьһые гүнзэгыгөөр хахалхада зохид, теэд энэ аргые үргэнөөр хэрэглэхэ гэхэдэ тиимэ плуг хүртэдэггүй; республикын Хүдөө ажахын министерство энээндэ һаналаа табидаггүй. Газарые утэгжүүлхэ тушаа бидэ агрономууд хүсэд оролдоногүйбди. Аргал шэбхэ зөөхэ хүдэлмэри ганса нэгэн хүнүүдтэ, моришодто, малшадта даалгагдадаг. Тэдэнэрэй ажалые хэншье хинадаггүй.

Газар тарияалангые эрхилхэ гурим бии болгохо тушаа нүхэр Барнаковой оруулһан зарим дурадхалнуудые зүбшөөхэгүй байһан тухайгаа хүдөө ажахын наукануудай кандидат, агроном нүхэр Рампилова мэдүүлээд, өөрынгөө зарим һанамжануудые оруулаа. Ямар севооборотой, хэды шэнээн пар хахалхаб гэжэ тодорхойлходоо имагтал нютагай эрхэ байдалые; газарайнгаа шанарые харалсаха; наг шэбхэ ехээр хэрэглэхые оролдохо ёһотойбди. Шэнэ газар элдүүрилхэ хэрэгые зүрхэтэйгөөр шиндхэхэ саг ерээ.

Республикын хүдөө ажахын туршалгын станциин агроном нүхэр Хребтов тарияалан, сабшалан уһалалга тухай тогтожо хэлээ. Газар уһалха гээшэ манай эндэ эртэ урда сагһаа хойшо хэрэглэгдэдэг. Һайнаар уһалагдаһан лэ газарһаа үндэр баян ургаса абтадаг. Жэшээнь, Хориин аймагай «Улаан Одон» колхоздо үнгэрһэн жэлдэ һайса уһалагдаһан газарһаа гектарай 34 центнер шэниисэ хуряагдаа; тиин уһалагдаагүй газарһаа оройдоо 9 центнер абтаһан байха юм. Газарые уһалхадаа уһаяа миин лэ зүндэнь табижархихада газарай хүрьһые муудуулдаг, туһа хэхынгээ орондо тойбо татадаг. Тиимэһээ уһалуури зүбөөр хэхэ шухала. Манай станцида хэгдэһэн туршалгын ёһоор хүндэ хүрьһэтэй газарые 5—7 үдэр тарилгын урда тээ уһалха, хүнгэн хүрьһэтэй газарые— 3—4 үдэр урид уһалхада тааруу. Мүн газарые намартаа уһалхада зохид, уһаншье элбэг байдаг ха юм. Гадна, ургамалай ургажа байха үедэ уһалхада ургасань хараа байса нэмэдэг.

Энэ асуудалаар мүн нүхэд Белоусов, Баяртуев, Чурилов, Котов, Крылова гэгшэд үгэ хэлэһэн байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: научно-агротехническэ конференцидэ хабаадагшад заседаниин забһарта хөөрэлдэжэ байна. А. Мантаевай фото.

Орооһото культурануудай, овощь болон хартаабхын һайн үрэһэтэй болохын түлөө

Научно-агрономическа конференци дээрэ элидхэл хэһэн; үгэ хэлэһэн нүхэдүүд бултадаа тооной үрэһэнэй ажахынуудые эрид һайжаруулха, жэл бүри үрэһэ хүрэнгөөр дуталдажа байхаяа болихо; Һаядаа тарилгынгаа бүхы талмайе һайн сортын үрэһөөр хангаха тушаа онсо анхаралаа хандуулһан байна.

Мухаршэбэрэй аймагай Сталинай нэрэмжэтэ колхозой агроном нүхэр Лютаева колхозуудта үрэһэ үргүүлхэ, һайн сортын үрэһэтэй болохо тушаа өөдтэй оролдолго гаргагданагүй гэжэ шүүмжэлбэ. Үрэһэ үргүүлхэ газар дээрэ утэгжүүлгэ гаргаха гэхэдэ колхозой хүтэлбэрилэгшэд үрагша абадаггүй, минеральна утэгжүүлгэ үгэдэггүй. Мүн туршалгын станцинууд; Хүдөө ажахын министерство үрэһэ үргүүлдэг ажахынуудай хүдэлмэриие хинан шалгаха, туһа хүргэхэ гэжэ оролдодоггүй байха юм. Зарим ушарта тарья хуряалгын үедэ үрэһэндэ хэрэглэгдэхэ һайн сортын тарияе тарилгын шанарта хүргөөгүй байтар, бэлэдхэлэй пунктда тушаахые яаруулдаг. Нёдондо тушааһан һайн сортын тарияанайнгаа түлөөһэ мүнөө хүрэтэр абаагүй байнабди.

Саашань нүхэр Лютаева һайн шанартай үрэһэ абаха хэрэгтэ амяарлан хуряалга угаа ехэ туһатай гэбэ.

— Үрэһэ үргүүлхэ хэрэг мүнөө дээрээ ехэхэн гээгдэлдэ ороод байна, — гэжэ Байкало-Кударын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой агроном нүхэр Белоусов тэмдэглэбэ. Юуб гэхэдэ; колхозууд мүнөө хүрэтэр тарилгынгаа бүхы талмайе һайн, нютагай байдалда таараха сортын үрэһэ хүрэнгөөр хангажа шаданагүй. Аймагай үрэһэнэй ажахынуудһаа абтаһан орооһон гүрэнэй бэлэдхэлэй пунктда тушаагдаад, удаань колхозуудта хубаагдахадаа шанарынь муудана. Бэлэдхэлэй пунктнууд һайн сортын үрэһэнэй тарья абаад, тэрэнээ зүбөөр хадагалнагүй. Ушар иимэһээ саашадаа үрэһэ үргүүлдэг ажахынуудһаа абтаһан хүрэнгые сэхэ колхозуудта дамжуулбал дээрэтэхэ гэһэн дурадхал нүхэр Белоусов оруулаа.

Сортнуудые туршадаг Иволгын участогые даагша нүхэр Бессонова хартаабха, овощиин элдэб сортын үрэһэ туршажа байһан тухайгаа хэлэбэ. Үнгэрһэн жэлдэ сагаан толгойто капуста, үгэрсэ шалгажа үзөөбди. Эдэ сортын овощиие саг соонь, һайса утэгжүүлэгдэһэн газарта тарьял һаа баян ургаса үгэхэ байна. Тиихэ зуура, город шадарай аймагуудта хартаабхын һайн сортын үрэһэ олохонь бэрхэтэй. Зарим колхозууд шэнэ сортын үрэһэ абахаяа арсаад, элдэб шанар муутай үрэһөөр тарилга хэдэг. Тэрээн дээрэһээ боложо, нютагай эрхэ байдалда таараха овощиин; хартаабхын үрэһэн үргэнөөр таранагүй бшуу. Ондоо тээһээ асарагдаһан үрэһэн ехэнхидээ шанар муутай байдаг. Энэ жэлдэ агроном бүхэн өөрынгөө шалгарһан хартаабхын, овощиин үрэһэтэй болохын хойноһоо оролдохо ёһотой.

Ойрын хоёр жэлэй туршада бүхы дээрээ эрхим сортын үрэһөөр тарилга хэдэг болохо ёһотойбди гэжэ Зэдын аймагай XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозой агроном нүхэр Гончарова үгэеэ эхилнэ. Тэрэнэй түлөө бидэ агрономууд онсо анхаралтайгаар тэмсэхэ, колхозуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ шанга эрилтэ табиха уялгатайбди. Тиихэдэ партийна, советскэ органууд мүн лэ энэ хэрэгтэмнай туһалха зэргэтэй.

Зэдэ станцидахи бэлэдхэлэй пункт үрэһэндэ хэрэглэгдэхэ орооһо абаха түсэбөө дүүргэдэггүй. Тэндэ үрэһэнэй тарьян тон мууса хадагалагдадаг. Үрэһые сорт сортоорнь хадагалха таһалга байхагүй. Хара тарияанай үрэһэн дүрбэн жэл болоод лэ һэлгэгдэжэ байха аад, тэрэ хэгдэнэгүй. Үрэһэ үргүүлдэг ажахын агрономуудые суглуулжа, түсхай заабари, туһаламжа үзүүлхэөр болоо гэжэ һананаб.

— Манай хүдэлмэридэ научна хүдэлмэрилэгшэд туһалнагүй шахуу, — гэжэ Кабанскын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой агроном нүхэр Сороковиков шүүмжэлбэ. Үрэһэ үргүүлхэ талаар түсхай эрдэмтэй нүхэр Филатов манай колхоздо ерэһэн аад, ямаршье бодото туһаламжа хүргэнгүй бусашоо һэн. Хүдөөдэ хүдэлжэ байһан мэргэжэлтэдтэ юрэнхыдөө анхарал багаар табигдана гээд, үгэеэ дүүргэбэ.

— Хартаабхын «Снежинка» гэдэг үрэһэнһөө жэлһээ жэлдэ үндэр баян ургаса абадагбди, — гэжэ Прибайкальска аймагай Сталинай нэрэмжэтэ колхозой хартаабха үргүүлдэг звеное даагша нүхэр Макарова мэдүүлбэ. Тэрэнэй түлөө үбэлдөө аргал шэбхэ зөөжэ, ехээр сомоод, хабартаа һайса бэлэдхэжэ, поли дээгүүр тараахада зохид. Бидэнэр үрэһөө һайн газарта хадагалжа, бүри заахашье гутаадаггүйбди.

Хартаабхын газар хахалха үедэ хиналта табяагүй һаа МТС-эй трактористнууд гүйхэнөөр хахалжархидаг, шанарай түлөө оролдодоггүй. МТС-үүдэй хубилгагдахада иимэ байдал болюулагдаха байха.

Хартаабхые тарихада бэлэн аад лэ; тэрэниие хуряаха гээшэнь угаа ехэ ажалтай гэжэ нүхэр Макарова тэмдэглээд, хартаабха хуряадаг машинаар колхозуудые хангаха хэрэгтэй гэбэ. Хартаабхын үндэр ургаса абахын түлөө түсхай звено заатагүй бии болгохо шухала гэжэ һананаб. Тиигэбэл гектарһаа дунда зэргээр 200 центнер ургаса абажа болохо. Хартаабха гээшэ хоёрдохи талхан гээшэ гэжэ бү мартаял, нүхэд.

Конференци дээрэ абтаһан шиидхэбэри

Колхозникуудта, МТС, совхозуудай хүдэлмэрилэгшэдтэ, партийна, профсоюзна, комсомольско организацинуудта; советскэ болон хүдөө ажахын органуудта, хүдөө ажахын мэргэжэлтэд болон хүдэлмэрилэгшэдтэ хандаһан КПСС-эй ЦК-гэй, ССР Союзай Министрнүүдэй Соведэй Хандалгые зүбшэн хэлсээд, республикын агрономуудай конференци ингэжэ тогтообо:

1. Хандалга соо хэлэгдэһэн бүхы дурадхал, хэмжээнүүдые саашадаа заатагүй дүүргэхэ, республикын агроном бүхэнэй дайшалхы программа болгон абаха.

2. Байгша ондо бүхы анхарал оролдолгоёо гаргажа, колхоз; совхоз бүхэндэ газар тарияалангаа зүбөөр эрхилхэ хэмжээ-ябуулгануудые бэелүүлхые республикын агрономуудые уряалха. Тиигэжэ газар тарияалан эрхилхэ культурые һайжаруулха, орооһо тарияанай, үбһэ ногооной ургаса эрид дээшэлүүлжэ, ниитынгээ малда тэжээл элбэг ехээр бэлдэхэ.

3. Байгша ондо абаһан социалистическэ уялгаяа дүүргэхэ хэрэгтэнь колхозникууд болон МТС, совхозой хүдэлмэрилэгшэдтэ саг үргэлжэ туһаламжа хүргэжэ байха гээшэ агроном бүхэнэй уялга гэжэ тоолохо.

Колхозуудта үрэ жэмэстэ сад тариха хэрэгые али болохоор хүгжөөхэ. Тиихэдэ совхоз, һуралсалай-туршалгын ажахы бүхэндэ, мүн агрономуудай өөһэдынь бууса шадар мүнөө жэлһээ эхилжэ үрэ жэмэстэ сад таридаг болохо. Гадна, колхоз, совхоз, МТС-үүдэй центртэ модо тариха.

4. Секцинүүд дээрэ зохёогдожо, дурадхагдаһан асуудалнуудые конференци һайшааба. Тэрэ тоодо: МТС-үүдые хубилгахада, тэдэнэй машина, техникэ ашаглан хэрэглэхэ үйлэдбэриин ажахые колхозуудта байгуулжа, тэндэ хүдөө ажахын продуктнуудай үнэ сэн химдаруулха, ажалайнь гаргаша бага болгохо тухай.

5. Зарим колхоз, совхоз, МТС-үүдэй агрономууд болон хүтэлбэрилэгшэдэй кукурузые тоодоггүй, мүн тэрэнэй тарилгые жэлһээ жэлдэ ехээр хороожо байһан ябадалые буруушааха. Тиимэһээ мүнөө байһан кукурузын тарилгын талмайе үшөө дахин хаража үзэхыень колхоз, совхозуудта дурадхаха. Байгша ондо республика соо бүхыдөө 30—35 мянган гектар газарта кукуруза тарихаар хараалха.

6. Республикын аймагуудта просо ехээр таридаг болохо тухай хараалагдаһан хэмжээ-ябуулгануудые һайшаагаад, энэ культурын тарилгын газарые 20—25 мянган га хүргэжэ, үндэр баян ургаса абахын түлөө тэмсэхыень агроном бүхэниие уряалха.

7. Энэ оной июнь һарада агрономуудай республиканска зүблөөе зарлабал таарамжатай гэжэ тоолоод, тэндэ байгша оной үндэр ургасын түлөө тэмсэлэй түрүүшын шатын дүн согсолхо, энэ асуудалаар агрономуудай тоосоое шагнахые хүдөө ажахын министерстводэ даалгаха.

8. Мүнөө жэлдэ хүдөө ажахын бүхы культурануудай үндэр ургаса абахын түлөө республикын колхоз; совхоз; МТС-үүдэй хоорондо социалистическэ мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлхэ гэһэн Бичурын аймагай хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй үүсхэлые конференци ехээр һайшаажа, тэрэниие улам үргэнөөр дэлгэрүүлэе гэжэ республикын бүхы агрономуудые уряална.

Ниитынгээ малые хүсэд хүрэхэ тэжээлээр хангаха

Колхоз, совхозуудай адуу малай саашадаа түргөөр олошорхо; ашаг шэмынь дээшэлхэ хэрэг имагтал элдэб зүйлэй тэжээлые элбэг ехээр бэлэдхэһэнһээ болохо байһаниинь мэдээжэ. Тиимэһээ конференцидэ хабаадагшад энээн тушаа бии байһан дутагдалнуудые элирүүлжэ, үнэтэ дурадхалнуудые оруулһан байха юм.

Үшөөтэйн МТС-эй главна агроном нүхэр Кулик тарияалан, сабшалангые утэгжүүлгэдэ ушардаг бэрхэшээлнүүд тухай хэлээ. Мүнөө үедэ сабшалан дээрэ наг шэбхэ зөөхэ, тарааха хүдэлмэри ямаршье эмхи гуримгүйгөөр ябуулагдана. Колхозуудай хүтэлбэрилэгшэд энэ шухала хүдэлмэриие тоодоггүй. Аргал шэбхые бутаруулжа, газар дээрэ тарааха машина, техникэ байхагүй. Сэлэнгын МТС-эй механизатор нүхэр Эрдынеевэй зохёоһон, шэбхэ малтаха, ашаха машина олоор бүтээгдэнэгүй.

Нүхэр Кулик газарай элдүүрилгэ тухай хэлэхэдээ, Зэдэдэ оройн пар муу ургаса үгэдэг гэжэ тэмдэглээ. Гадна хура бороотойшье үдэр тарияагаа хуряахын түлөө лафетнэ жаткын брезентэн полотное гэнжэ транспортёроор һэлгэхэ талаар механизаторнуудай оруулһан дурадхалые бэелүүлхэ шухала.

Олон жэлэй ногоонуудай үрэһые суглуулха, тэрэниие республика дотороо үргүүлжэ абадаг болохо тушаа асуудалда багшанарай институдай кафедрые даагша нүхэр Святогор тогтоо. Сабшалангай ургасые дээшэлүүлхын түлөө агротехническэ хэмжээнүүдые ганса нэгээрнь хэрэглэхэ бэшэ, харин бултыень зүбөөр тааруулжа бэелүүлхэ хэрэгтэй. Сабшалангые утэгжүүлхынгээ хажуугаар, тэндээ ургаса ехэтэй ногоонуудые тариха шухала. Манай эндэхи эрхэ байдалда хүсэ үбһэн; клевер таарадаг. Тиин хүсэ үбһэн 6 жэл ургаад байхадаа хүгшэрдэг, биратай ургаса үгэхэеэ болидог. Мүн клевер 9 жэл ургаад, һулардаг. Тиимэһээ энэ үедэнь шэнэ үрэһэ тарихада һайн.

Һүүлэй жэлнүүдтэ полиин захаар һалхи халхалха модонуудые тариха хүдэлмэри ябуулагдахаяа болишоо. Энэ тон буруу. Газарайнгаа хүрьһые һалхинда үлеэлгэхэгүйн түлөө, тиимэ модонуудые тариха ёһотойбди гэжэ нүхэр Святогор дурадхаба.

—18 жэлэй туршада манай МТС-эй харьяата колхозуудта суута луговод Герасимовай үүсхэлээр сабшалан һайжаруулха хүдэлмэри ябуулагдажа байна,—гэжэ Сэлэнгын МТС-эй главна агроном нүхэр Григорьев хэлэбэ. Энэ үедэ мэргэжэл ехэтэй луговодууд колхоз бүридэ олошороо, мүнөө 20-ёод бэрхэ луговодтойбди. Теэд энэмнай үшөөл үсөөн гээшэ. Манай луговодууд даалгагдаһан газар дээрэһээн тогтууритай һайн ургаса жэл бүри абана. Жэшээнь, «Путь Ильича» колхоз сабшалангайнгаа бүхы газарһаа дунда зэргээр гектарай 20—25 центнер үбһэ хуряадаг. Һүүлэй жэлнүүдтэ МТС-най уһалууриин системэ бариха машина, техникэтэй болонхой. Тэрэнэйнгээ ашаар канава малтаха, хаалта боолтонуудые бариха талаар ехэ хүдэлмэри хэһэн байна. Манай колхозуудта хүрьһөөр һайн аад, гектарай 3—4 центнер ургаса үгэдэг аралнууд, гол мүрэнүүдэй заха газар 2000 гаран гектар бии. Тиимэ газарые хахалжа, тэжээлэй культурануудые тарижа байнабди. Тиимэ газарые тарияаланда тоолоһоной хэрэггүй гэжэ һананаб. Яахадааб гэхэдэ, тэрэ газар халтад гэбэл үертэ абтажа болохо. Тиимэһээ үер болохо үгыень ойлгожо, июниин хахадаар тэндэ зелёнко тариhада зохид.

Ториин аймагай Сталинай нэрэмжэтэ колхозой агроном нүхэр Павлов силоснэ культурануудые ехээр тарижа, үнеэн бүридэ 8—10 тонно иимэ тэжээл бэлдэһэн тухайгаа хэлэбэ. Силостэ орохо кукуруза, наран сэсэг, зелёнко таригдажа, бараг һайн ургаса абтаа. Мүнөө жэлдэ шэнэ газар дээрэ 50 гектар кукуруза, 70 гектар наран сэсэгые овёстой холижо тариха гэжэ шиидээд байнабди.

—Тарияалан, сабшалангые уһалха хэрэгые агрономууд тон мууса эмхидхэнэ, тэрээндэ һаналаа табинагүй,—гэжэ хүдөө ажахын министерствын мелиоратор нүхэр Баженов шүүмжэлбэ. Хэрбээ манай эндэ уһалууриингаа газарые оролдосотойгоор 2—3 дахин уһалаад байгаа һаа, адагынь 100 мянган тонно үбһэ тэжээл ехээр абтаха һэн. Энэ конференциһээ хойшо газар уһалха хэрэгые гуримшуулха, колхозуудта сабшалан һайжаруулха түсхай звенонуудые бии болгохо, газар уһалха үедэ дүй дүршэлтэй хүнүүдые нэмэжэ табиха хэрэгтэй болоод байна. Уһалууриин бүхы хүдэлмэри агрономойл хүтэлбэри доро ябаха ёһотой. Тиихэдэ газар уһалха мэргэжэлдэ илангаяа залуушуулые һургахын түлөө курсануудые эмхидхэхэ шухала. Гэхэтэй хамта, газар уһалагшадые түлбэриин талаар урмашуулха, нэмэлтэ түлбэри үгэдэг болохо хэрэгтэй гэжэ һананаб.

Тарбагатайн МТС-эй главна агроном нүхэр Соломинский гол түлэб тэжээлэй культурануудай ургасые дээшэлүүлхэ тушаа хэлээ. Манай эндэхи зарим колхозууд турнепсые голожо алдуу хэнэ. Жэшээнь, Калининай нэрэмжэтэ колхоз жэл бүри турнепсын гектар бүриһөө 180—200 центнер шэмэтэ тэжээл абадаг. Тэрэнэйнгээ ашаар һү һаалгаараа республика дотороо түрүүлжэ ябана. Тэдэнэр хабар болотор турнепсээрээ малаа эдеэлүүлдэг, удаань силосээ нээдэг заншалтай. Турнепс үргүүлхэдэ ехэ хүдэлмэри хэрэгшьегүй һаа, тэрэниие харууһалха, малтаха хүдэлмэриие оньһожоруулха шухала.

Ажалаа зүбөөр эмхидхэжэ, продукциин үнэ сэнгые химдаруулха

Колхозуудай хүгжэхэ бүри ажалай эмхидхэл хубилжа, гаргаша багатайгаар хүдөө ажахын продукци ехээр абахын, ажалай бүтээсые дээшэлүүлхын түлөө оролдолго гаргагдадаг боложо байна гэжэ конференци дээрэ тэмдэглэгдээ. Мүнөө үедэ колхозууд машина; трактораар олон болоходоо, мүн мэргэжэлтэдээр олошорходоо бригада, фермэнүүдые ажахын тоосоондо оруулха аргатай болоо.

Энээн тушаа Түнхэнэй аймагай «Заря» колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Шафиров үгэ хэлэжэ, конференцидэ хабаадагшадые һонирхуулаа. — Энэ үедэ колхозой абадаг продукциин өөрын үнэ сэнгые химдаруулха гээшэ хүдөө ажахын шухала асуудалнуудай нэгэниинь болонхой. Бидэнэр хамтын ажалай зөөридэ гамтайгаар хандажа, мүнгэ, түхэриг бүхэниие тооложо һураха ёһотойбди. Тиигээгүйдөөл һальхай, базаг ябадалые усадхажа шадагдахагүй.

Манай колхоз комплексно бригадануудаа ажахын тоосоондо оруулжа байнабди. Үнгэрһэн жэлдэ бригада бүхэнэй абаһан продукциин өөрынь үнэ сэнгые амяар амяарынь гаргажа, тэрэнэй зэргээр колхознигуудай ажалта үдэртэ мүнгэ хубаагдаа. Жэшээнь, гурбадахи бригадынхид нэгэдэхи бригадынхидһаа ажалта үдэр бүридөө 40 мүнгэ дээгүүр абаа. Мүнөө зарим бригадирнууд «аргамжа худалдажа абахагүй, өөһэдөө гүрэхэбди» гэжэ мэдүүлдэг болоо. Мүн халтад гэбэл «машина, машина» гээд гүйлдэхөө болижо, мори унаагаа һайнаар хэрэглэдэг болоно байнхай.

Нүхэр Шафиров КПСС-эй ЦК-гэй февральска Пленумэй тогтоолые ехээр һайшаажа, тэрэниие тон зүб гэжэ хэлэбэ. МТС, колхозуудые бэхижүүлхэ талаар ехэ үүргэ дүүргэбэшье, мүнөө олон ушарта һаад хэдэг болонхой. Манай колхоз хэзээшьегүй трактор, машинануудые абахаар бэлэн.

Тэрэнэй һүүлээр Яруунын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Дугаров баһал энэ жэлһээ эхилжэ бригадануудаа ажахын тоосоондо оруулха бэлэдхэл хэжэ байһанаа хөөрэбэ. Тиин колхозуудта ажахын тоосоо нэбтэрүүлхэ ябадалай шэнэ, урдань хэрэглэгдээгүй байһан хаданъ, тэрэниие газетэдэ дэлгэрэнгыгээр бэшэхэ, түрүү колхозуудай дүй дүршэлые али болохоор элишэлэн харуулха шухала болоод байна.

—Партиин ЦК-гэй февральска Пленумэй тогтоол илангаяа МТС-һээ холо һуудаг колхоздо ехэ туһатай,—гэжэ нүхэр Дугаров тэмдэглэбэ. Манай колхоз МТС-һээ 70 модо газарта байдаг. Тиимэһээ МТС-һээ захиралта хүлеэгээд трактористнууд хэдэн үдэрөө гээдэг һэн. Мүнөө иимэ ябадал болихо. Колхоздо мастерской барижа эхилээбди, токарна болон бусад станогууд абтанхай, зайн галаар гагнаха түхеэрэлгэтэйбди, 50 киловатт хүсэтэй электростанци баригданхай.

Конференци дээрэ КПСС-эй обкомой секретарь А. У. Хахалов үгэ хэлээ.

ЗАКАМЕНАЙ АЙМАГТА

КУЛЬТБАЗАДА

«40 лет Октября» колхозой нэгэдэхи фермын дэргэдэ hайнаар түхеэрэгдэhэн культбаза бии юм. Культбаза соо ороходо элдэб газетэ, журнал, шатар, даам, домино болон бусад хэрэгсэлнүүд аятай зохидоор стол дээрэ табяатай байдаг. Тус фермын hаалишад ажалайнгаа hүүлээр эндээ сугларжа, сүлөөтэй сагаа зохидоор үнгэргэнэ.

ХУДАГТАЙ БОЛОБО

Цакир тосхоной ажалшад уhанай холо дээрэhээ ехэ бэрхэшээлдэ орогшо hэн. Мүнөө тосхоной ажалшад худагтай болобо.

ЭРХИМ НАЙМААЛАГША

Ханда Очирова Санагын сельмагта наймаалагшаар хүдэлжэ эхилhээр үнихэнэй. Мүнөө тэрэ яhала дүй дуршэлтэй болоо.

Нүхэр Очирова үнгэрэгшэ жэлдэ эд бараа наймаалха түсэбөө үлүүлэн дүүргэжэ, аймпотребсоюзай хүндэлэлэй доскада бэшэгдэhэн байна.

ВЕЧЕР ҮНГЭРГЭГДЭБЭ

Цакирай дунда hургуулиин hурагшад сүлөөтэй сагаа аятай зохидоор үнгэргэдэг болоо. hаяхан тус hургуулида «Асуудал, харюугай» вечер үнгэргэгдөө. hургуулиин багшанар Д. Д. Доржиев, Е. Е. Петрунова гэгшэд hурагшадай асуудалнуудта тобшо харюу үгэhэн байна.

БАЙРЫН ГЭРНҮҮД ОЛООР БОДХООГДОНО

hүүлэй үедэ «Победа» колхоздо олон барилга хэгдээ. Гансахан үнгэрэгшэ жэлдэ тус колхоз 40-өөд гэр барижа, гэшүүдтээ үгөө. Энээнэй хажуугаар шэнэ магазин, малшадай гэрнүүд баригдаа. Колхозой центрын түхэл шарай жэл бүри хубилжа, шэнэ шэнэ үйлсэнүүд жэрын бодоно.

Д. Будаев.

hайн талмайтай болобо

Яруунын аймагай Гүндын дунда hургуулида hурагшадай үүсхэлээр hургуули соонь баскетбол, волейболой талмай эмхидхэгдэhэн байгаа. Мүнөө тус hургуулиин hурагшад багшанарайнгаа хүтэлбэреэр хоорондоо мүрысэдэг болонхой. Энээнhээ гадна тус hургуулида эдир боксёрнуудай, барилдаашадай секци хүдэлнэ. Энэ секциие hургуулиин багша нүхэр Эрдынеев хүтэлбэрилдэг.

Тэрэшэлэн Эгэтын хүдөөгэй Культурын байшан соо волейбольно талмай эмхидхэгдэнхэй.

Б. Васильев.

hүүлшын эстафетэ

СССР-эй Верховно Соведэй hунгалтада зорюулагдаhан санын эстафетэ дүүрэбэ. Иимэ мүрысөөн республикымнай аймаг бүхэндэ үнгэргэгдэжэ, тэрээндэ олон хүн хабаадаа. Мүрысөөнэй hүүлшын эстафетэ республикымнай дүтын аймагуудhаа асарагдажа, Соведүүдэй талмай дээрэ уулзалга болоо.

— Мүрысөөндэ хабаадалсаhан санашад хүдөөгүүр ябахадаа hунгагшадай дунда хөөрэлдөө, элидхэл үнгэргэhэн, концертнүүдые харуулhан байна,—гэжэ ВЛКСМ-эй Заиграйн айкомой секретарь нүхэр Спиридонов, Тарбагатайн, Прибайкальска болон бусад аймагуудай түлөөлэгшэд элидхэбэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: эстафетэдэ хабаадалсаhан түлөөлэгшэд харуулагдана.

А. Сельверов.

Шатар

Шатараар Улан-Удэ городой түрүү hууриин түлөө мүрысөөн дүүрэбэ. Болоhон 12 уулзалгын hүүлэй 4-нь ехэ шанга тулалдаатайгаар үнгэрөө. Мүрысөөндэ түрүүлжэ ябаhан Мункоевой удаа Мельников, Могордоев, Бурлов гэгшэд мүн лэ түрүү hууриин түлөө шангаар наадаа.

Мункоев hүүлшын 4 партиингаа нэгые Могордоевто алдажа, Бурловтой тэнсэбэ. Тиигэжэ абамаар 4-hөө 2,5 очкотой болоо. Могордоев 4 партияа дүрбүүлэйнь шүүгээ, Мельников 4-hөө 3,5 очко абаа, Бурлов Бурхиновта шүүгдээд, Копыловскитой тэнсээ.

Мүрысөөнэй дүнгүүдээр Ю. Мельников түрүү, С. Могордоев — хоёрдохи, Б. Мункоев — гурбадахи hууринуудые эзэлбэ. Мүрысөөндэ хабаадагшадай дундаhаа Бурлов, Казьмин, Дансаранов, Бурхинов гэгшэд нэгэдэхи шатын шатаршанай нормо дүүргээ.

***

Эхэнэрнүүдэй уласхоорондын hайндэртэ зорюулагдан үнгэргэгдэhэн нэгэ үдэрэй турнирта Зооветинститудай багша Б. Сампилов (16,5 очкотой) нэгэдэхи, мүн энэ институдай студент Б. Мункоев (15 очко) — хоёрдохи hууринуудые эзэлээ. Шатаршад Малков, Самарин гэгшэд 12—12 очкотойнууд.

А. Игумнов.

Малшадта hайн болоо

Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз Курумканай аймаг соо эгээл ехэ ажахытай юм. Хамта дээрээ колхоздо комплексно 5 бригада, хониной 3 фермэ, барилгын нэгэ бригада бии. Тиин малынь аяар 50 гаран газарта байрлана.

Малшадай дунда ниитэ-ойлгууламжын хүдэлмэри hайнаар ябуулха, мүн тэдэнэй культурна эрилтые дүүрэн хангаха зорилгоор 4 культбаза, 2 агитпункт нээгдэhэн юм. Культбаза, агитпунктнууд дотороо hайн түхеэрэлгэтэй: зөөлэн диван, радиоприемник, шатар, домино гэхэ мэтэ бии. Ханаарнь малшадай социалистическэ мүрысөөнэй дүн харуулhан, мал ажалай ашаг шэмын али зэргээр дээшэлжэ байhан тухай диаграмма, зурагууд таатай зохидоор үлгөөтэй байдаг. Илангаяа Хүшэгөөртэхи культбаза hайнаар хүдэлмэрилнэ. Культбазын агитатор—зоотехник Ц. Д. Дудеев hаалишад, малшадай дунда саг үргэлжэ газетэ, журналнуудай hонинуудые уншажа үгэдэг.

hаядаа СССР-эй Верховно Соведэй hунгалтын дүримүүд, мүн депутадта кандидадууд тухай hонирхолтой хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэнэ. Энэ культбазада ороходо хододоо hаруул, дулаан байдаг, сүлөөтэй сагаа культурнаар үнгэргэхэ арга гүйсэд бии. Тиимэhээ өөрынгөө культбазада малшад ехэ дуратайгаар ерэжэ, hонирхолтой хөөрэлдөө шагнадаг байна.

Д. Доржиев.

Энээниие мэдэхэ гүт

75 МОДОТОЙ ЗУРУУЛ

Дунда зэргээр абажа үзэхэдэ, орон доторнай нэгэ үдэр соо 40 шахуу миллион коробко зуруул гаргашалагдадаг байна. Тэрэниие үйлэдбэрилхын тулада үдэр бүхэндэ 150 вагон уляаhа зууруулай фабрикануудта эльгээжэ байха хэрэгтэй.

Энэ үйлэдбэридэ хүдэлмэрилдэг хэдэн инженернүүд зуруулай модые нарин болгохо зорилгоор түхеэрэлгын зарим детальнуудые шэнэдхэн хубилгаха гэжэ шиидэhэн байна. Тэдэ уралан нарижуулагшадай дурадхаhанай ёhоор, нэгэ миллион хайрсаг зуруулда 9 мянган кубометр модон урдынхиhаа багаар гаргашалагдаха юм.

Тиихэдэ нэгэ коробко соо урдынхидал адли зуруулай 50 бэшэ, харин 75 модон хэгдэдэг болохо. Тиимэhээ 150 зуруул гурба бэшэ, харин хоёр коробко соо багтадаг болохо байна. Иимэhээ нэгэ миллион хайрсаг зуруулай коробкодо 8 мянган кубометр модон урдынхиhаа багаар гаргашалагдаха байна. Тэрэшэлэн зуруул багсалдаг фанерно хайрсагууд, мүн түмэр замай вагоншье үсөөнөөр хэрэглэгдэдэг болохо бшуу.

ХОЛОhОО АЙЛШАЛhАН УРГАМАЛ

Христофор Колумб дэлхэйн түүхэдэ мэдээжэ болоhоор үнинэй. Урда сагта газаа далай дээгүүр тамаржа, дэлхэйн түбинүүдэй хоорондо уhан зам байгуулhан суута хүнүүдэй нэгэн мүн. Аяар 500 жэлэй саада тээ Христофор Колумб өөрынгөө морягуудтай үни удаан саг соо тамаржа ябатараа, дэлхэйдэ мэдэгдээгүй байhан Америкые оложорхиhон байгаа.

Аяар тиихэдэ Колумбын морягууд Америкын эрье дээрэ буугаад байхадаа үзэгдөөгүй hонин ургамалтай дайралдаhан байгаа. Тэрэнэй томо гэгшын буурсагта бэе бэедээ дүтэ, аржылдажа байhан эдеэниинь морягуудые ехээр hонирхуулhан байна. Энэ ургамал Европодо үшөө үзэгдөөгүй кукуруза гэдэг байшоо.

Иигэжэ Америкэдэ ургадаг кукуруза анха түрүүшынхеэ Испанида, Италида, hүүлээрнь Балканда, Турцида таригдадаг болоhон юм. Россида бүри XVIII-дахи зуун жэлдэ тарижа эхилээ.

1956 ондо Советскэ Союз дотор аяар 24 миллион гектар талмайда кукуруза таригдаhан байна.

(Эхэнэрэй 1958 оной календарьhаа).

ХИЛЫН СААНАhАА

Арабуудай Нэгэдэмэл Республика Йемен х[...] Союз байгуулагдаба

ДАМАСК, мартын 8. (ТАСС). Арабуудай Нэгэдэмэл Республика Йеменэй королевство хоёрой Союз байгуулха тухай хэлсээндэ мартын 8-най үдын хойно Дамаскда гар табигдаа. Арабуудай Нэгэдэмэл Республикын зүгhөө президент Гамаль Абдель Насер, Йеменэй королевствын зүгhөө Сейф-уль-Ислам Мохаммед эль-Бадр хэлсээндэ гараа табиhан байна.

Арабуудай Нэгэдэмэл Гүрэндэ Арабуудай Нэгэдэмэл Республика Йеменэй королевство хоёр[...] Тэрэшэлэн энэ Союзда х[...] араб гүрэнүүд энэ Союзда [...] оролсохо. Тиихэдэ Союзда[...] гүрэн бүхэн өөрынгөө гүрэн[...] онсо өөрэ зүйлые, мүн хуул[...] сагаа урдынхяараал байлга[...] гэжэ хэлсээн соо тэмдэглэг[...]

Тус Союзда ороhон гүрэн[...] даадын нэгэн адли политик[...] лүүлхэ, тэдээнэй зэбсэгтэ [...]дынь нэгэ байха юм.

Советскэ сэрэгшэд ГДР-hээ нютагаа бу[...]

БРАНДЕНБУРГ, мартын 10. (ТАСС). Бранденбург городой зон мартын 10-да советскэ армиин солдат, офицернүүдые энэрхы дулаанаар үдэшэжэ мордохуулаа. Зэбсэгтэ хүсэнүүдээ 300 мянган хүнөөр хороохо тухай Советскэ правительствын тээсэгэн абаhан шиидхэбэриин ёhоор эдэ сэрэгшэд гэртээ бусаба. Посольствонуудай сэрэгэй атташенэр, баруун гүрэнүүдэй сэрэгэй засагай түлөөлэгшэд, немец болон гадаадын олон журналистнар советскэ сэрэгшэдые үдэшэхэеэ Бранденбург город ерээ.

Сэрэгшэдэй мордохын урда тээ Бранденбургда ехэ митинг болоо. Городой ажалшадай түлөөлэгшэд, Национальна арадай армиин сэрэгшэд, нютагай засагай органой хүтэлбэрилэгшэд тэрээн дээрэ үгэ хэлээ. Зэбсэгтэ хүсэнүүдээ дахин хороохо гэhэн советскэ правительствын шиидхэбэри хадаа эб найрамдалые бэхижүүлгэдэ бодото[...] рээ туhа хүргэхэ гэжэ С[...] хүсэжэ байhан тухайнь гэ[...] гээд үгэ хэлэгшэд онсолон [...]лэбэ. Немец болон совет ара[...] хани барисаан бүри бэхижэ[...] гэжэ Бранденбургын ажа[...] зүгhөө үгэ хэлэhэн хүдэлм[...] Заласке мэдүүлбэ.

Эхэ нютагаа бусахаяа бай[...] рэгшэдhээ подполковник О[...] ахалагша сержант Слепченк[...] шэд үгэ хэлээ. Германида үлэ[...] ветскэ сэрэгшэдэй командо[...] зүгhөө генерал-полковник Се[...] ков үгэ хэлэжэ, Советскэ Э[...] нойнгоо аша туhада шэн габ[...] гаар хүдэлжэ, зол жаргалта[...] хыень нютагаа бусахаяа бай[...] рэгшэдтэ хүсэбэ.

Городой предприятиин тү[...] шэд болон советскэ сэрэгшэд[...] хаалай бэлэгүүдые бэе бэед[...]рилсаа.

Египедтэ хүсэтэ шуурган болобо

КАИР, мартын 8. (ТАСС). Мартын 7-до Египедтэ элhээр шэдэлүүлhэн аймшагтай шанга hалхи шуурган боложо, зам харилсаа таhалдуулба. Үдын хойно Каирай, Александриин, Порт-Сандай, Суэцын аэродромууд, далайн портнууд хаагдаhан байна. Суэцкэ каналаар суднанууд гарахаяа болёод [...] Поезднууд, мүн город хоорон[...]даг автобусууд хэдэн часаа[...] жомдожо ерээ. Элhэтэй тоо[...]хэн манан мэтээр газар дайд[...] хөөбэ. Зарим газарта нэгэ [...] сааша юумэ обёоржо хара[...]гагүй байгаа.

Февраль hарада США-да айхабтар шанга хүйтэн боложо, саhан ехээр [...] hалхи шуурган болоhон байна. Оронoй зүүн хойто нютагуудта зарим тээ[...] метр зузаан саhан ороо. Хэдэн городуудта үйлсөөр ябахын аргагүй болоо ю[...]

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Мичиган-Сити городой Франклин Стрит гэжэ үйлсэ ф[...]тэн багаар иимэ байгаа.

ТАСС-эй фотохр[...]

Бурят хэлэ бэшэгэй асуудалнуудые зүбшэн хэлсэлгэ

АБТАhАН ҮГЭНҮҮД ТУХАЙ ҮШӨӨ НЭГЭ hАНАМЖА

«Бурят-Монголой үнэн» газетын мартын 6-най номерто хэблэгдэhэн «Буряад хэлэ бэшэгэй зарим шухала асуудалнууд тухай» гэжэ Ц. Б. Цыдендамбаевай статья соо тон hонирхолтой болон шиидхэгдээгүй асуудалнууд табигдаа гээшэ. Тэдэ асуудалнуудай тоодо абтаhан үгэнүүд онсо hуури эзэлнэ.

Тус статья соогоо Ц. Б. Цыдендамбаев үргэн зоной хөөрөөнэй хэлэндэ үлтиржэ, бурят шэнжэтэй болошоhон үгэнүүдые яажа бэшэхэ тухай зүбтэй hанамжа хэлэнэ гэжэ hанамаар. Гэбэшье, баhа хажуугаарнь хэрэгтэйшье, хэрэгшьегүй газартань бурят хэлэндээ абтаhан үгэнүүдые хэрэглэдэг заншал бидэнэй дунда таранхайнь нюуса бэшэ ха юм. Жэшээлхэдэ, үндэhэн хэлэндээ «хүнэг», «hуулга» гэжэ үгэнүүдэй байhаар байтар, юуень «ведро» гү, али «бидруу» гэжэ бэшэхэ бариха гэлдээд, арсалдаха юм? Зарим багшанар «чэрнилэ», «перо» гээд hурагшадтаа «буряадаар» хэлэжэ байдаг. «Бэхэ», «гуурhан» гэhэн бурят үгэнүүд байдаг юм гэжэ тэдэ багшанар мэдэхэл байгаа ёhотой.

Тиихэдэ, үни хада бурят хэлэнэй хуули ёhондо тааралдашаhан абтаhан үгэнүүд ондоо хэлэнhээ ороhон гэжэ илгагдахаяа болишоhон байха юм. Жэшээлхэдэ, хармаан, хэрэлсээ, ушааг, сүүмхэ болон бусад. Тиин гэhээ Закаменай аймагай Дабаатын эхин hургуулиин багша, нүхэр С. Цыренов «Абтаhан үгэнүүдые бэшэхэ тухай hанамжа» гэhэн статья («Бурят-Монголой үнэн», мартын 8) соогоо дээрэ дурсагдаhан абтаhан үгэнүүдые ород янзаарнь бэшэхые дурадхахаhаа гадна, мүн «Дабаата», «Аршаанта» гэхэ мэтэ үндэhэн бурят үгэнүүдээ ородшолон, сохилтотой түргэн аялгатайгаар бэшэхые дурадхана гээшэ! Хэрбээ «Дабаата», «Аршаанта», «Саяан» гэжэ нютагай нэрэнүүдые түргэн аялгатайгаар (бурят хэлэндэ элитээр дуулдамаар сохилтын, (ударение) үгы байhыень хараадаа абаха шухала) бэшэхэдэмнай ород үгэнүүд болошохо бэшэ, харин ойлгогдосогүй боложо, олохон хүндэ hаад, түбэг ушаруулха байна. Харин эдэ үгэнүүднай ород хэлэндэ түхэлөө ондоо болгодог байhыень хэншье арсахагүй. («Дабатуй», «Аршантуй», «Саяны»). Бурят хэлэнэй хуули ёhондо орошоhон гү, али үндэhэн бурят үгэнүүдээ ород бэшэгэй дүримэй ёhоор бэшэхые дурадхангүй, харин бурят-монгол бэшэгэй дүримые гүримшуулха тухай hаналаа табяа hаа, зүйтэй байха бэлэй. Бидэнэр түрэлхи хэлэнэй хэшээлнүүд дээрэ хүүгэдые ород хэлэндэ hургадаг бэшэ ха юмбибди.

«Робинзон Крузо» гэжэ номой Г. Бадмаевагай оршуулга соо «боошхо» гэжэ үгэ обёоржорхёод, нүхэр Цыренов түйлай схээр сошоhон хэбэртэй. Зүгөөр энэ нүхэрнай 1951 ондо Москвада хэблэгдэhэн «Бурят-монгол — ород словариие» (авторынь К. М. Черемисов) нээжэ хараагүй байгаа ха. Тэрэ словарь соо 114 нюурта «боошхо» гээд үгтэhэн байха. Мүн баhа Москвада хэблэгдэhэн Ц. Б. Цыдендамбаевай «Ород-бурят-монгол словарь» соо «бочка» гэжэ ород үгэ «боошхо», «торхо» гээд оршуулагдаhан байха юм. «Боошхо»гэжэ үгые ганса нэгэн хүн хэлэдэг бэшэ, харин үргэн арад зоной дунда үнинhөө хойшо хэлсэгдэдэг байха. Мүн баhа «улица» бэшэ, харин «үйлсэ» гээд хэлэхэдэ, ёhотойхон бурят болоно бэшэ гү? hүүлэй үедэ «үйлсэ» гэхын орондо «гудамжа» гээд зарим нэгэ авторнууд бэшэдэг болонхой. Энэнь монгол гарбалтай үгэ байгаа ха. Иигэжэ ондоо хэлэнhээ нэбтэрэн ороhон үгэнүүдые «эдеэшүүлжэ», өөрынгөө шэнжэ шанарта тааруулан, бурят хэлэнэйнгээ улам hалбаржа, хүгжэжэ байн гэhэйнь «амандаа ороhон юумые хэлээрээ түлхижэ гаргаба» гэhэнтэй адли бурят болошоhон үгэнүүдые анхан янзаарнь бэшэхые дурадхадаг зонууд юун тухай бододог юм ааб?!

Гадна урдань хэрэглэгдэдэг аад, мүноо болюулагдаhан үгэнүүдые (архаизмуудые) зохистой газартань хэрэглэхэдэ яаха юм гэhэн hанамжа Ц. Б. Цыдендамбаев хэлэнэ. Энэ hанамжань нэгэ талаhаа зүйтэй байбашье, нүгөө талаhаа залуу үетэндэ ойлгогдосогүйшэг болонхой байжа болохо (hудар) боти, литэ, зиндаа гэхэ мэтын үгэнүүд). Тиимэhээ, хэрбээ тиимэ үгэнүүдые хэрэглэдэг болоо hаа, бурят үгэнүүдэй удхые тайлбарилhан словарь заатагүй хэрэгтэй болохо байна. Эдэ мэтын шиидхэгдээгүй асуудалнуудые ойрын сагта хамтын хүсөөр шиидхэжэ, жэгдэрүүлээ hаа, багшанарташье, hурагшадташье, арад зондошье тон ехэ туhа боложо үгэхэ hэн.

Ц. Дондокова, Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институдай студентка.

ХЭЛЭ БЭШЭГ ТУШАА ХЭДЭН ҮГЭ

Хэлэ бэшэг шэнжэлдэг эрдэмэй кандидат Ц. Б. Цыдендамбаевай «Буряад хэлэ бэшэгэй зарим шухала асуудалнууд тухай» статья тушаа хэдэн үгэ хэлэхэ хүсэлэнтэйб.

Үгэнүүдэй байраа алдажа, түрэл бурят хэлэнэйнгээ hуури эбдэхэгүйе оролдохо, илангаяа рифмын хойноhоо үгын hуури hэлгэлгые хэтэрүүлхэгүй; нэрэ үгэ үйлын падеждэ гансашье — ые,—е абадаг бэшэ, баhа «гарынь бариба», «өөрынь ерүүлбэ» гэhэн формонуудтай байжа болодог гэhэн hанамжануудые тон зүб гэжэ hананаб.

Удаан аялгантай «Кяхта», «Кудара», «бурят», «Улан-Бургалтай», «Улан-Удэ» гэhэн үгэнүүдые «Хяагта», «Худара» (гү, али «Худари»), «буряад», «Улаан-Бургалтай», «Улаан-Үдэ» гэжэ бэшэхэдэ зүйтэй гэмээр.

Статья соо оршуулга тухай асуудал дайралдана. Энэнь зүб. Манай оршуулагшад нэгэн гэбэл бултыень мүргэсэлдүүлэн, бурядшалхые оролдодог, үгы hаа оршуулхаар үгэнүүдые тэрэ зандань орхижорхидог. Жэшээнь. «Түмэр водородые восстановилаад, өөрөө... окисляться болоно». (7-дохи классай «Хими», Улан-Удэ, 1956 он, нюур 73). Тоолохо болоо hаа, иимэ жэшээнүүд олон.

Абтаhан үгэнүүд тухай хэлэбэл иимэ байна... Арад зоной дунда дэлгэрэнги, хөөрөөнэй хэлэндэ хэрэглэгдэдэг абтаhан үгэнүүдые бурядшалжа бэшэе гэhэн дурадхал оруулагдана. Тэгэд, тэдэ үгэнүүд хоёр янзын байдаг ха юм: 1) үнинhөө хойшо бурят хэлэндэ үргэнөөр дэлгэршэhэн, 2) Октябриин hүүлээр ном, газетэ, радио, hургуулияар дамжан ороhон гэжэ илгардаг. Абяанай (фонетическэ) принцибэй ёhоор ямараар үгүүлэгдэнэб, тиимээр бэшэгдэхэ гэhэн hанамжа нүхэр Ц. Б. Цыдендамбаев оруулна. Түрүүшын бүлэг абтаhан үгэнүүдые тиимээр бэшэжэ боломоор. Юундэб гэхэдэ, эдэ үгэнүүд литературна хэлэнэй абяанай журамда үни орожо, өөрынгөө тодо үгүүлбэритэй болоhон байха юм. Жэшээ: пулаад, шэнииcэ, амбаар, хэрэлсээ, үгэрсэ гэхэ мэтэ. Харин Октябриин hүүлээр абтаhан үгэнүүд, нэгэдэхеэр, литературна хэлэндэ тогтоhон өөрынь үгүүлбэри үгы, ород янзаараа үгүүлэгдэдэг, нютагай хэлэндэ элдэб янзаар соносогдодог.

Зарим нютагта ч, ц, к абяануудай соносогдодоггүй дээрэhээ чердагые-шардааг, целковый-солхообо, клуб-хүлүүб, улица-үйлсэ гээд хэлэхэ юм. Гэбэшье, эдэ үгэнүүд заримдаа чэрдааг, күлүүб, цүлкөөбэ, үүлицэ гэжэ хэлэгдэдэг юм (сартуул, цонгоол яряанда).

Хоёрдохёор, өөрөө тусхай үгүүлбэригүй үгэнүүдые абяанай принципээр бэшэхэ гээ hаамнай, литературна хэлэнэймнай хүгжэлтэдэ hаад ушаруулжа болохо, тэрэмнай нютагай хэлэнэй нүлөөдэ орошохо болоно.

Тиихэдэ бидэ нютагай хэлэнүүдые литературна хэлэндэ дүтэрхы болгожо шадахаа болихо, литературна хэлэмнай ниитэ үүргэеэ hуларуулха.

Тиимэhээ эдэ үгэнүүдые ород орфографиин ёhоор бэшэхэ, үгүүлхэ, хэлэхэдэмнай hурагшад эдэ үгэнүүдтэ алд[...]хаа болихо бшуу.

Литературна хэлэсэ баяжуулха[...]гоор нютагай үгэнүүдые абаха тон[...] Заримдаа адлишье удхатай хоёр [...]рэглэжэ болоно. «Борбилоо» гэ[...] хажуугаар баргажанайхяар «дор[...]» гэжэ үгэ хэрэглэхэдэ, борбилоого[...] тодоор, элеэр харагдана бэшэ аа[...]до «агсан» гэжэ үгөөр архи [...] аашалхые тэмдэглэдэг. Тиимэ удха[...] литературна хэлэндэ үгы hэн [...] энэ үгые хэрэглэхэдэ боломоор бай[...]

Е. Цыденов, педин[...] 5-дахи курсын ст[...]

РАДИОГООР БУРЯТ ДУУНУУДЫЕ ДАМЖУУЛГА [...]

Бидэ, хүдөөгэйхид, радиодамжуулгын программые шагнахадаа, бурят дуунуудые хэзээл дамжуулагша ааб гэжэ хүлеэжэ байдаг гээшэбди. Тиин бурят дуу дуулажа эхилхэдэнь, шэхэеэ hонор болгон шагнахадаш, ойлгогдосогүй байдаг. Ородооршье, бурядааршье дуулажа байhыень заримдаа илгаруулхагүйш, огто ойлгогдохоор бэшэ. Эдэ дуунуудые манай хүндэтэ композиторнууд нүхэд Ямпилов, Батуев, Аюшеев гэгшэд зохёоhон хэбэртэй байдаг. Илангаяа Гомбоева—Языкова, Галсанова ба бусад зарим дуушадай дуулаhан дуунууд ехэ ойлгосогүй байдаг юм. Тон hонирхолтой дуунуудые дуулаха ушар гансал хүдөөгэй уранhайханай самодеятельностиин концертнүүдые дамжуулхадань шагнагдадаг гээшэ. Минии hанахада, манай үбгэ эсэгэнэрэй залуу наhандаа дуулалдажа ябадаг дуунууд мүнөө болотор үе дамжан ябадаг байна. Тэдэ дуунууд сооhоо зарим нэгэ дуунууд, тэдэнэй аялгань мүнөө хэрэглэгдэдэг хэбэртэй. Тиигэбэшье, удха шанараараа hайн, мүнөөнэй ажабайдалда тааруу ду[...]шэлэжэ дуулахада hайн [...] гэжэ hанагдана.

Яахадаа манай аха заха [...] арадай дуунууд хүнэй зүрхэ[...] гэмэ, уянгатай, баяр зугаа[...]шон үгэтэй, үнэхөөрөө гоё [...] «үбдэhэн хүнэй үндыхөөр» [...]

Бурят хэлэн дээрээ [...] гоо арадай аялгада [...]лан, иимэ дуунуудые зохёо[...] руулхадамнай болохотой h[...] Манай композиторнууд хү[...] тагуудта гаража, арад [...] хөөрэлдэжэ, үгэ хүүрыень [...]жа, бага сагашье hаань, д[...] суглуулжа ерэдэг hаань, [...]hэн ха гэжэ hанагдамаар.

Бурят хэлэ бэшэгэй асууд[...]дые зүбшэн хэлсэлгэтэй да[...] дуулан, би радиогоор бурят д[...]дые дамжуулга тухай hана[...] хэлэбэ гээшэб.

П. Нимаев, «[...] совхозой хүдэлмэр[...]

Редакторай орлогшо О. Г. ГОМБ[...]

Адрес редакции: г. Улан-Удэ ул. Ленина, 26. Телефоны редакции: редактора—46-32, зам. редактора—32-74, отв. секретаря—27-37, отделов: партийной жизни и экономики—47-59, пропаганды и местной информации—35-14, культуры и быта—34-05, писем трудящихся и переводов—24-74, корректорская—32-67, бухгалтерия 37-32. Для междугородных переговоров—16.

Н 00679. Типография Министерства культуры Бурят-Монгольской АССР. Зак. № 8[...]